

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Michal Drozd

**Problematika energetickej závislosti Slovenska a jeho
zbrojná spolupráca s Ruskou federáciou v rokoch 1993 – 1998**

Bakalárska práca

Praha 2011

Autor práce: Michal Drozd

Vedúci práce: PhDr. Eva Irmanová CSc.

Oponent práce: PhDr. Bohuslav Litera CSc.

Dátum obhajoby: **2011**

Hodnotenie:

Bibliografický záznam

DROZD, Michal. Problematika energetickej závislosti Slovenska a jeho zbrojná spolupráca s Ruskou federáciou v rokoch 1993 – 1998. Praha: Univerzita Karlova v Prahe, Fakulta sociálnych vied, Institut mezinárodných štúdií, 2011. 52 s. Vedúci bakalárskej práce: PhDr. Eva Irmanová CSc.

Anotácia

Bakalárska práca „Problematika energetickej závislosti Slovenska a jeho zbrojná spolupráca s Ruskou federáciou v rokoch 1993 – 1998“ pojednáva o pomerne špecifickej situácii, v ktorej sa ocitla Slovenská republika v čase obdobia tretej vlády Vladimíra Mečiara. Z hľadiska skúmania sa autor zameriava na dve pomerne špecifické problematiky, konkrétne energeticke a vojenskú spoluprácu. V prvej zmienenej oblasti sa práca zaoberá dôvodmi, ktoré viedli slovenskú vládu k zvyšovaniu pomeru dodávok energetických surovín konkrétne z Ruska, na úkor iných možností, problematikou produktovodov prechádzajúcich územím Slovenska, ako čiastočne aj tých, ktoré sú preň z hľadiska konkurencie vplyvajúcej na transport energetických surovín najdôležitejšie. Druhá skúmaná oblasť sa zaoberá problematikou vojenskej spolupráce medzi oboma krajinami, ako aj vplyvu tejto skutočnosti na otázky vstupu Slovenskej republiky do západných hospodárskych a bezpečnostných štruktúr.

Annotation

The thesis “The Issue of Energy Dependency of Slovakia and Its Armaments Cooperation with the Russian Federation in the Years 1993–1998“ is focused on a quite specific situation in which the Slovak Republic found itself during the third Vladimir Meciar’s government. From the perspective of research, the author is focused on two specific questions energy and military cooperation. In the first part, the thesis deals with the reasons which made the Slovak government to decide to raise the rate of supplies of the energetic raw materials from Russia to the prejudice of different possibilities; the questions of pipelines passing through the territory of the Slovak Republic, including those which influenced the transport of energetic raw materials. The second part of the research is focused on the issue of a military cooperation between both countries as well as the consequences of the fact that the Slovak Republic joined the Western economic and security structures.

Kľúčové slová

Energetická spolupráca, vojenská spolupráca, Slovensko, Rusko, NATO, EU, zemný plyn, ropa, Vladimír Mečiar, SVE, USA, záujmy.

Keywords

Energy cooperation, military cooperation, Slovakia, Russia, NATO, EU, natural gas, oil, Vladimir Meciar, CEE, USA, interests.

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru.
2. Súhlasím s tým, aby bola práca sprístupnená verejnosti pre účely výskumu a štúdia.

V Prahe dňa 15.05.2011

Drozd Michal

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rád poďakoval PhDr. Eve Irmanovej CSc za jej odborné pripomienky, ochotu a trpezlivosť.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. Situácia v regióne SVE v dobe vzniku samostatnej SR.....	14
2. Záujmy Ruska voči krajinám SVE v rokoch 1993-1998 z hľadiska doktrín.....	15
zahraničnej politiky	
2.1. Kozyrevova doktrína.....	16
2.2. Primakovova doktrína.....	19
3. Ruské záujmy voči Slovensku.....	21
4. Záujmy Slovenska voči Ruskej federácii.....	23
5. Začiatky slovensko-ruskej spolupráce.....	29
6. Energetické suroviny vo vzájomných vzťahoch.....	30
7. Spolupráca vo vojenskej oblasti.....	37
ZÁVER.....	48
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	51

ÚVOD

V priebehu svetových dejín boli mnohé štáty, prípadne jednotlivé oblasti týchto štátov vystavené situácii, v ktorej bolo problematické do dostatočnej miery určiť, aké je ich postavenie, či už ekonomické, politické, prípadne bezpečnostné, voči tým krajinám, ktoré boli z objektívneho hľadiska považované za mocenské centrá, či už z regionálneho alebo globálneho hľadiska. Tieto mocenské centrá mali voči svojim slabším susedom dlhodobé isté konkrétne záujmy, ktorých realizáciou sa snažili doceliť zlepšenie, či upevnenie svojho postavenia v neprospech ostatných.

V súvislosti s interakciou výrazne slabšieho a naopak výrazne silnejšieho štátu môže nastať niekoľko typov situácií, ktoré predurčujú budúci vývoj ich vzájomných vzťahov. Názorné situácie sú z hľadiska skúmanej problematiky bakalárskej práce najpríznačnejšie. V prípade, že potenciálne silnejší štát je v ranom štádiu svojho vzniku, absentujú z jeho strany výraznejšie možnosti ovplyvňovať dianie u svojich slabších susedov.

V druhom prípade sa objektívne silnejší štát, resp. mocnosť, či už svetová alebo regionálna, zmieta v istej, bližšie neurčenej kríze, spôsobenej vonkajšími alebo vnútornými faktormi, preto je dočasne (za predpokladu, že sa daný štát z krízy dostane) oslabená jej schopnosť výrazne určovať smerovanie svojich susedov. V istých prípadoch môže nastať rozpad mocnosti, ktorá v minulosti vytvorila s okolitými menšími štátmi istý systém politických, ekonomických a bezpečnostných vzťahov. V závislosti od tohto faktu vzniká v súvislosti s týmito bývalými satelitmi otázka, aká bude ich budúca zahraničnopolitická a z toho tiež vplývajúca bezpečnostná orientácia.

V určitých prípadoch sa na mieste daného mocenského vákua snaží etablovať priamy pohrobok mocnosti, do ktorej sféry vplyvu dané územie pôvodne patrilo. Práve takáto situácia nastala v prípade krajín strednej, resp. Stredovýchodnej Európy (Česká a Slovenská Federatívna republika, resp. Česká republika a Slovenská republika, Poľsko, Maďarsko) po zániku ZSSR v roku 1991. V tomto období mali krajiny tohto regiónu podľa mienky viacerých pozorovateľov jedinečnú možnosť voľby svojej medzinárodnej príslušnosti. Všetky vymenované štáty si predsavzali ako svoj hlavný zahraničnopolitický cieľ urýchlený vstup do západoeurópskych štruktúr, pričom využívali vzájomné skúsenosti a často aj spoločný postup.

V priebehu krátkeho obdobia existencie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky v rokoch 1990 až 1992 sa však v prípade slovenskej politickej scény postupne začala kryštalizovať snaha pozmeniť dané zahraničnopolitické smerovanie krajiny, z dôvodu pre

Slovensko údajne nevyhovujúcich podmienok, ktoré nastavila federálna vláda. Jednalo sa konkrétne o „pacifistickú“ líniu, ktorá sledovala cieľ zníženia zbrojárskej výroby a prechod hospodárstva na energeticky a materiálne menej náročné odvetvia. Okrem tohto relatívne oprávneného dôvodu sa už po rozpade v roku 1993 slovenská politická elita na čele s vtedajším premiérom a predsedom HZDS Vladimírom Mečiarom začala zaoberať víziou Slovenska ako „mosta“ medzi kedysi znepriatelenými blokmi. Mosta, skrz ktorý by sa skúsenosti a znalosti západoeurópskych štátov dostávali do Ruska, prostredníctvom sprostredkovania práve slovenskými firmami, ktoré prostredie ruského trhu podľa názoru slovenských politikov dôverne poznali. Mosta, ktorým by sa naopak skrz slovenské územie exportovali z Ruska na západ energetické suroviny, menovite ropa a zemný plyn, čím by sa medzinárodné postavenie Slovenska nielen ako hlavnej tranzitnej cesty citel'ne zviditeľnilo, nevynímajúc pravidelný a pomerne stabilný zdroj príjmov vyplývajúci z poplatkov za tranzit. V neposlednom rade bola za zmenou zahraničnopolitického smerovania skrytá snaha vyhovieť vplyvnej slovenskej energetickej a zbrojárskej loby, ktorá z tejto zmeny profitovala.

Boli to práve tieto úvahy, ktoré stáli v pozadí nasmerovania Slovenska vládami vedenými Vladimírom Mečiarom (1993-1994, 1994-1998), smerom od spolupráce so západoeurópskymi partnermi k presadzovaniu tesnejších kontaktov s Ruskou federáciou, ktorá z dôvodu snahy o zvýraznenie a upevnenie svojej prítomnosti v regióne SVE tomuto slovenskému volaniu po tesnejších vzťahoch vrelo vyhovel a ich rozvoju, zvlášť v oblasti energetickej a zbrojnej spolupráce prikladala veľký význam.

Tieto a nasledujúce kroky mali v ďalších rokoch za následok vyobrazenie Slovenska ako „čiernej diery“ regiónu SVE, čo malo za následok vypadnutie tejto krajiny z procesu rozširovania NATO v roku 1998 a pozastavenie spolupráce s orgánmi EU.

Hlavným cieľom bakalárskej práce je bližšie preskúmať problematiku energetickej spolupráce Slovenska a Ruskej federácie v skúmanom období rokov 1993 až 1998, prejavujúcu sa v takmer monopolnom postavení ruského exportéra na slovenskom trhu, čo predstavuje skutočnosť, ktorá ešte zvýrazňuje geopolitické a mocenské disproporcie medzi oboma štátmi. Ďalším a nadväzujúcim cieľom je preskúmať oblasť zbrojnej spolupráce medzi oboma krajinami, prejavujúcu sa okrem iného v nákupe ruskej vojenskej techniky slovenskou armádou, konkrétne prostredníctvom splácania ruských deblokácií, dôsledkom čoho bolo okrem iných aspektov tiež zaostávanie reformy OS SR.

Úlohou bližšieho preskúmania týchto cieľov bakalárskej práce je potvrdiť, prípadne vyvrátiť autorovu hypotézu, spočívajúcu v presvedčení, že v prípade pokračovania zahraničnopolitického kurzu, nastaveného vládou Vladimíra Mečiara v rokoch 1994 až 1998,

spočívajúceho v stále intenzívnejšom nadväzovaní kontaktov s Ruskou federáciou, by sa Slovenská republika z dôvodu vlastného pričinenia nebola schopná zúčastniť sa integračných procesov do západoeurópskych hospodárskych a transatlantických bezpečnostných integračných štruktúr EU a NATO. Daných cieľov bakalárskej práce je možné dosiahnuť pomocou bližšieho štúdia vtedajších pomerov vo vybraných oblastiach.

Bakalárska práca, jej ciele a závery sú vymedzené dvoma základnými faktormi, tj. časovým vymedzením témy, zodpovedajúcemu obdobiu rokov 1993 (tj. vznik samostatnej Slovenskej republiky) až 1998 (tj. výmena vlády Vladimíra Mečiara vládou Mikuláša Dzurindu) a teritoriálne vymedzenie týkajúce sa konkrétne dvoch suverénnych štátov, Ruskej federácie a Slovenskej republiky.

Metodológia bakalárskej práce

Základnou a hlavnou metódou, využitou pri skúmaní a písaní tejto bakalárskej práce je analýza sekundárnej literatúry, z ktorej väčšina pochádza zo slovenskej, alebo českej proveniencie. Využitie informácie sú taktiež rozšírené o iné dostupné zdroje (články z časopisov, internet). Významným zdrojom informácií a čiastočne aj inšpiráciou pre samotnú štruktúru práce sa stala diplomová práca s názvom „Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov“ od autora Kristiána Takáča.

Spôsob spracovania práce je mienený v podobe kompilácie, doplnenej o výsledok zahrňujúci jasnú odpoveď na predloženú hypotézu, odvodený z predchádzajúceho výskumu.

Téma práce vzišla z konzultácie s vedúcou práce, je vhodná pre bližšie podrobné skúmanie, konkrétne v dôsledku pomerne malej informovanosti verejnosti o vtedajšej situácii, ktorá vznikla na Slovensku v skúmanom období. Rovnako tak je dôležitá skutočnosť nie príliš početného stavu publikácií zaoberajúcimi sa danou témou. Z vyššie uvedených fakov vyplýva autorovo presvedčenie o pomernej nedocenenosti danej problematiky a posúdenia jej významu. Bližšie preštudovanie témy a poukázanie na jej jednotlivé aspekty, má taktiež podľa autorovho názoru, navzdory zdaniu se jej súčasnej neaktuálnosti, veľký význam pre bližšie pochopenie súčasnej situácie v niektorých postsovietskych krajinách, menovite napríklad v prípadoch Ukrajiny alebo Bieloruska. Z hľadiska praktického uplatnenia je možné využiť závery bakalárskej práce pre prípadnú predikciu situácie, týkajúcej sa budúcich vzťahov Ruskej federácie a tretích krajín.

Kritika literatúry

Na úvod kritiky použitej literatúry je nutné poznamenať, že časť autorov náležiacich do slovenskej proveniencie, ktorých diela som do značnej miery využíval pri písaní práce, sú členmi „*Inštitútu pre verejné otázky*“ (IVO), prípadne „*Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku*“. Zvlášť o druhej spomenutej organizácii je známe, že je to nestraničke diskusné fórum, ktorého hlavným cieľom je podľa oficiálneho vyhlásenia tejto organizácie poskytovať priestor pre otvorenú výmenu názorov o zahraničnej politike SR a členstvo je otvorené pre každého, kto je presvedčený o dôležitosti diskusií o problémoch zahraničnej politiky a medzinárodných vzťahov.

Napriek tomu, že sa organizácia prezentuje ako združenie zahŕňajúce členov, ktorí zdieľajú názory širokého spektra politických strán, faktom je skutočnosť, že v očiach občianskej verejnosti je jej obraz chápaný dvoma, odlišnými spôsobmi. Prvým je pohľad na túto organizáciu ako veľmi prospešnú pre slovenskú spoločnosť, organizáciu publikujúcu pomerne širokú paletu monografií a pojednaní o zahraničnej politike. Tento pohľad je typický pre voličov pravicového politického spektra, s výnimkou voličov strán SNS a HZDS (za predpokladu, že tieto strany umiestnime do pravicového politického spektra). Odlišným pohľadom je názor, podľa ktorého sú daní autori tendenční, nevyznávajúci slovenské národné záujmy. Nezaujatý pohľad do istej miery oprávňuje tvrdenia druhej skupiny, keďže takmer všetkým autorom náležiacim k zmienenej organizácii je spoločná negatívna kritika pomerov, ktoré nastali v skúmanom období, t. počas vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994-1998. Na druhej strane je nutné podotknúť, že drvivá väčšina týchto kritik bola oprávnená v návaznosti na oficiálne prehlásenia vtedajších najvyšších verejných činiteľov a reálnymi krokmi, ktorými sa vláda vo svojej zahraničnopolitickej línii uberala.

Prvým zdrojom, ktorý je podľa autorovho názoru vhodný pre bližšie skúmanie je pomerne známa kniha napísaná Karlom Hirmanom a Alexandrom Dulebom nesúca názov „*Rusko na konci Jel'cinovej éry*“, v ktorej sa autori venovali analýze zahraničnopolitického smerovania Ruskej federácie po rozpade Sovietskeho Zväzu, rozoberali stav ruskej politickej scény, ako aj vzťah Ruska voči krajinám regiónu Stredovýchodnej Európy v kontexte rozširovania NATO a v tomto kontexte aj zvláštnemu postaveniu Slovenska, ktorého vláda sa v skúmanom období snažila o vytvorenie odlišnej zahraničnopolitickej pozície.

Publikácia je podľa autorovho názoru na jednej strane napísaná usporiadaným dojmom, avšak je to práve skutočnosť veľkého množstva zdieľaných tém, ktoré by si zaslúžili

samostatnejšie a komplexnejšie vysvetlenie, čo sa dá považovať za najväčší, aj keď do istej miery prehliadnuteľný nedostatok danej publikácie. Odhliadnuc od tejto skutočnosti obsahuje daná kniha veľké množstvo cenných informácií, preto sa stala jedným z hlavných zdrojov tejto práce.

Priam nevyhnutným zdrojom pri získavaní informácií o situácii, v ktorej sa nachádzala Slovenská republika v čase tretej vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994-1998 a pozadí hlavne ekonomických záujmov, ktoré táto vláda sledovala v oblasti rozvíjania spolupráce s Ruskou federáciou, sa stala publikácia s názvom „*Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky*“. Obsahuje veľké množstvo informácií o motívoch vtedajšej slovenskej vlády, hlavne dôvodu, prečo sa vybrala cestou faktického ignorovania varovaní zahraničných partnerov a nasilu presadzovala svoju víziu budúcnosti Slovenska ako neutrálneho člena európskeho spoločenstva, využívajúceho prístup ako na ruské, tak aj európske trhy. Vecou, ktorá by sa publikácii dala vytknúť je fakt čiastočne jednostranného pohľadu na danú problematiku, ako aj niektorých výrazov využitých v publikácii, napr. :., Riziko spadnutia do logiky slovenského spôsobu uvažovania o geopolitickom osude hrozí všetkým veľkým futuroológom (narážka na Jána Čarnogurského), dokonca aj Samuelovi Huntingtonovi.

Ďalším zdrojom, bez ktorého by bolo zisťovanie podrobností o slovensko–ruskej zbrojárskej spolupráci krajne obtiažne, je článok s názvom „*Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde končí obchod a začína politika*“. Obsahuje pomerne rozsiahlu stať o priebehu väčšiny obchodov a zmlúv, ktoré sa v rámci spolupráce uzavreli, pričom nezabúda na možné prepojenia tejto činnosti s netransparentným vynakladaním finančných prostriedkov, v spojitosti s vedomím vysokých štátnych úradníkov. Jednou z vecí, ktorá by sa dala článku vytknúť, je nedostatok jasných dôkazov o skutočnostiach, ktoré autor popisuje. Autor nemá v článku vyjasnené niektoré skutočnosti, týkajúce sa presných platieb za konkrétne obchody (napr. v prípade nákupu Migov 29), prípadne by bolo vhodnejšie využitie lepších informácií, avšak zároveň je nutné zdôrazniť, že tie sa konali pod prísny informачným embargom a dostupné informácie pochádzajú z väčšej časti z kruhov štátnych úradníkov.

Na záver je nutné dodať, že posledné dva menované zdroje sú diela Alexandra Dulebu, ktorý v súčasnej dobe pôsobí ako riaditeľ spomínanej Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku (SFPA), čo bol taktiež jeden z hlavných dôvodov rozhodnutia o výbere práve týchto spomínaných zdrojov. Alexander Duleba sa taktiež v súčasnej dobe venuje najmä vzťahom Európskej únie a jej východných susedov.

1. Situácia v regióne SVE v dobe vzniku samostatnej SR

Po rozpade ZSSR a demokratizačných procesoch nastala v regióne SVE situácia, ktorá po 50. rokoch znamenala pre tunajšie krajiny možnosť riadiť svoju vlastnú zahraničnú politiku bez vonkajšieho zasahovania a rozhodnúť sa pre svoje budúce smerovanie. To všeobecne spočívalo v rozhodnutí krajín regiónu pripojiť sa k západným integračným štruktúram.

Pre vyjednanie lepších podmienok voči Európskej únii a taktiež pre posilnenie svojho postavenia voči iným tretím krajinám sa štyri štáty (v čase vzniku v roku 1991 : Česká a Slovenská Federatívna republika, Poľsko, Maďarsko) tzv. Višeγράdskej skupiny rozhodli pre spoluprácu v rámci spoločných konkrétnych zahraničnopolitických aspirácií a snáh, menovite sa hlavným cieľom stal už spomínaný vstup do EU .

Pomerne skoro po rozpade ZSSR jasne vyvstala skutočnosť, že to bude práve ruská federácia, ktorá ako jediná z nástupníckych krajín mohla prevziať široké záväzky vzhľadom k zahraničiu. Nové Rusko zostalo jednou z najvýznamnejších aktérov na medzinárodnej scéne, zostanúc jednak členom OSN, taktiež však aj členom Stálej Rady bezpečnosti tejto organizácie, všetko pri rešpektovaní vtedajšieho medzinárodného usporiadania¹.

Daná situácia v regióne sa postupne začala meniť, konkrétne pod tlakom čiastočne obnovenej moci Ruskej federácie, ktorej vláda si čoraz viac uvedomovala skutočný význam straty kontroly (politickej aj vojenskej – napr.aj v prípade Československa) v oblasti regiónu SVE. Nástup novej vlády na Slovensku v roku 1994, zloženej zo strán vládnej koalície, konkrétne HZDS, SNS a ZRS, malo za následok vypadnutie tejto krajiny z integračných procesov v rámci NATO a EU. Trojica krajín – Česká republika, Poľsko a Maďarsko pokračovali v spolupráci, avšak na Slovensku sa pod vnútropolitickým tlakom situácia zmenila a namiesto prozápadnej orientácie sa slovenská vláda rozhodla pre takú orientáciu, ktorej výsledkom by bolo podľa jej názoru dosiahnutie neutrality.

Táto neutralita zabezpečená istými konkrétnymi bezpečnostnými zárukami by však bola garantovaná len zo strany Ruskej federácie, vynechajúc naopak garancie západných štátov. Je dôležité podotknúť, že ruská diplomacia nezostala voči ponuke slovenskej vlády pasívna, práve naopak, využila tento zdržanlivý postoj integrácie Slovenska do západných bezpečnostných a ekonomických skupín.

---

¹ Kvon, Li.: *Vněšňaja politika Rossii v 1990 gody (problemi i tenděncii)*, Moskva : Institut rossijskoj istorii RAN, 1999 s.43

2. Zájmy Ruska voči krajinám SVE v rokoch 1993-1998 z hľadiska doktrín zahraničnej politiky.

Spoločne so zmenou geopolitického systému vo svete vyvstala pred ruskou politikou nevyhnutnosť, vytvoriť novú zahraničnú politiku jednak voči Európe, rovnako však aj voči Ázii, za predpokladu absencie negatívneho dopadu týchto politik na seba navzájom. Po rozpade ZSSR sa ako ideálnou a najvhodnejšou orientáciou zahraničnej politiky javilo spojenectvo so západnými krajinami. Vláda Ruskej federácie chcela touto cestou dokázať vedúce postavenie Ruska ako európskej krajiny².

Zájmy Ruska voči krajinám SVE sa v priebehu roka 1993 a potom až prakticky do vstupu týchto krajín do NATO riadili dvoma doktrínami zahraničnej politiky, ktorých základná premisa vychádzala z rovnakého základu, ale každá kládla dôraz na iné prostriedky ako sa dopracovať k želaným výsledkom.

---

² Kvon, Li.: *Vněšňaja politika Rossii v 1990 gody* (problemi i tendencii), Moskva : Institut rossijskoj istorii RAN, 1999 s.44

2.1. Kozyrevova doktrína

Takzvaná Kozyrevova doktrína zahraničnej politiky Ruskej federácie sa sformovala pod tlakom ruských nacionalistov a realistov v priebehu zahraničnopolitickej debaty v rokoch 1992 až 1993.

Spor o konkrétnej podobe tejto doktríny, jej cieľov, záverov a nástrojov na ich dosiahnutie sa započala na konferencii v dňoch 26-27. februára 1992 v rámci iniciatívy ministerstva zahraničných vecí Ruskej federácie Kozyreva a štátneho tajomníka Stankeviča. Závery ministra naznačovali stanovisko, podľa ktorého je nutné, aby Rusko zmenilo kurz svojej zahraničnej politiky smerom „*od obozretného partnerstva k priateľskejšiemu postoju s perspektívou možného spojenectva s celým civilizovaným svetom a jeho štruktúrami vrátane NATO a OSN*“³.

Na základe vzniknutej koncepcie malo spojenectvo s hlavnými, priemyselne vyspelými krajinami nezastupiteľnú úlohu. Táto skutočnosť bola podľa koncepcie nevyhnutná za predpokladu, že Rusko chcelo úspešne zaviesť politickú reformu, sformovať dynamické hospodárstvo garantujúce vysokú životnú úroveň obyvateľstva a v neposlednom rade tiež zabezpečiť finančnú nezávislosť krajiny⁴.

Pre budúci vývoj slovensko-ruských bilaterálnych vzťahov je veľmi dôležitý druhý odstavec bodu č. 13 samotného dokumentu, ktorý stanovuje : „*Strategickou úlohou vo vzťahoch s krajinami SVE je zabrániť, aby sa SVE stala nárazníkovou zónou, ktorá by izolovala Rusko od Západu a zároveň nedovoliť vytlačiť Rusko zo stredoeurópskeho priestoru*“⁵. Hlavnou podstatou Kozyrevovej zahraničnej politiky sa tak stala snaha vyhnúť sa medzinárodnej izolácii, pričom tento cieľ bol splniteľný len za predpokladu, že by sa Rusko približovalo k bezpečnostným štruktúram Západu paralelne s krajinami SVE, pričom „*bolo nevyhnutné presadiť vytvorenie paneurópskeho bezpečnostného systému od Atlantiku po Ural, ktorému by bolo NATO podriadené*“⁶. Jedinou organizáciou, ktorá vyhovovala týmto ruským záujmom v dobe tesne po rozpade ZSSR bola KBSE (neskôr OBSE). Táto koncepcia nerátala s rozširovaním NATO smerom na východ a v skutočnosti bola alternatívou k tomuto scenáru⁷.

³ Kvon, Li.: *Vněšňaja politika Rossii v 1990 gody (problemi i tenděncii)*, Moskva : Institut rossijskoj istorii RAN, 1999 s. 45

⁴ Kvon, Li.: *Vněšňaja politika Rossii v 1990 gody (problemi i tenděncii)*, Moskva : Institut rossijskoj istorii RAN, 1999 s. 48

⁵ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vztahů, MV, 4 /1997 s.25

⁶ Bútor, M. , Šekej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút preverejně otázky, 1998 s.186

⁷ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vztahů, MV, 4 /1997 s.25

Kozyrevova politika bola taktiež založená na predpoklade, že Rusko v strednodobom horizonte znovu získa titul svetovej veľmoci, opierajúc sa zároveň o spojenectvo s USA.

Je nutné zdôrazniť, že zahraničná politika mala v tom čase v Rusku silnú a prakticky neprehliadnuteľnú vnútropolitickú funkciu. Budovanie tesných vzťahov so Západom a predovšetkým s USA, bolo postulované ako životne dôležité pre Rusko primárne z ekonomického hľadiska. Len financie a skúsenosti západných krajín mohli pomôcť pri transformácii ruskej ekonomiky a jej zapojení do svetového trhu⁸.

Dokument taktiež prvýkrát rozlíšil potenciálne ruské záujmy a politiku vo vzťahoch s vyspelými krajinami západu, priestorom SNŠ, ako aj krajinami bývalej Varšavskej zmluvy, pričom bola zdôraznená existencia možných rozdielnych záujmov medzi Ruskom a Západom, zvlášť v prípade krajín SVE. Je potrebné zdôrazniť, že stredoeurópske krajiny nepatrili v debata ruskej zahraničnej politiky v tej dobe ku kľúčovým témam, naopak, z dokumentu jednoznačne vyplývala prioritá rozvíjania a prehľbovania vzťahov s postsovietskymi republikami⁹.

Fakt praktického „znovuobjavenia“ krajín SVE sa v prípade ruského ministerstva zahraničných vecí odohrával hlavne v kontexte nadviazania užších vzťahov so západnou Európou. Najhlavnejším argumentom, ktorý sa objavil ako jeden z prvých, súvisel s presvedčením, že je nevyhnutné zabrániť izolácii Ruska a strate priameho kontaktu s vyspelou Európou. Z pohľadu ruskej diplomacie bolo za hlavný cieľ stanovené rozhodnutie, aby si Rusko v krajinách regiónu SVE zachovalo určitý vplyv. *„Prístupnosť, spoľahlivosť (rovnako, ako aj cena) pevninských komunikácií s Európou sú priamo závislé od vzťahov Ruska s jeho najbližšími a vzdialenejšími susedmi na západe - s Ukrajinou, Bieloruskom, štátmi Pobaltia, Poľskom...“*¹⁰.

K tomuto tvrdeniu sa vzťahoval aj ďalší argument, ktorý hovoril o význame stredoeurópskeho regiónu ako o sprostredkovateľovi obchodu medzi západnou Európou a Ruskom. Týkalo sa to predovšetkým obchodu s ruskými energetickými surovinami. Celkom presne túto predstavu vyjadril práve minister Kozyrev, : *„Je v záujme Ruska, aby sa východná Európa nestala pre neho bariérou, ale mostom do západnej Európy“*¹¹.

Nemenej dôležitým argumentom zahraničnej politiky pod vedením Kozyreva, vzťahujúceho sa k regiónu strednej Európy by sa dal zhrnúť nasledovne: *„Rusko musí čeliť nestabilite, ktorá*

⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.13

⁹ Duleba A. , Hirman K.: Rusko na konci Jeľcinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 28-29

¹⁰ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.14

¹¹ Vostočnaja Evropa i Rossija, Moskva : Znaniye, In: *Meždunarodnaja žizň*, 1 /1994

*nastala ako dôsledok vzniku nových štátov v európskej časti bývalého ZSSR, ako i prípadnej antiruskej, zahraničnej politike týchto subjektov. Takúto politiku, ktorá sa pre Rusko javí prioritnou, môže naša (ruská) diplomacia realizovať prostredníctvom reaktivizácie vzťahov s bývalými, bratskými krajinami SVE*¹².

Napriek dôslednej snahe sa Kozyrevovmu ministerstvu nepodarilo dosiahnuť hlavný cieľ : obnoviť strategické postavenie Ruska vo svetovej politike, vrátane postavenia v Európe ako hlavného partnera USA¹³. Nepodarilo sa jej ani zastaviť proces rozširovania NATO a presadiť vlastnú víziu bezpečnosti v Európe, ani paralelne postupovať voči krajinám SVE smerom k začleneniu sa do západných bezpečnostných štruktúr¹⁴.

Z vnútropolitického hľadiska bola ideológia „*návratu do Európy*“ úspešne použitá v boji demokratického krídla, na čele s vtedajším prezidentom Borisom Jeľcinom proti „konzervatívnejšiemu“ Najvyššiemu soviету. Táto ideológia bola v tichosti opustená v prospech realistickejšieho kurzu odzrkadlenom práve v nasledujúcej koncepcii zahraničnej politiky¹⁵.

---

¹² Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.14

¹³ Bútora, M. , Šebej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút preverejných otázok, 1998 s.187

¹⁴ Duleba A. , Hirman K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 51

¹⁵ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 .13

2.2. Primakovova doktrína

V januári 1996 vystriedal Kozyreva na poste ministra zahraničia Jevgenij Primakov, ktorý prepracoval starú doktrínu. Namiesto partnerstva s USA sa Rusko malo stať aktívnym hráčom na celom svete, nadviazať spojenectvá s kľúčovými aktérmi svetovej politiky (EU, Čína, Japonsko, ASEAN, Latinská Amerika) a prispieť k vytvoreniu mocensky multipolárneho sveta s Ruskom ako jedného z centier svetovej politiky¹⁶. Táto snaha mala za cieľ okrem iného pripraviť Primakovovi lepšie vyjednávacie postavenie v rokovaníach s NATO, o jeho rozšírení do regiónu SVE. Dá sa konštatovať, že Primakovova stredoeurópska politika bola v rokoch 1996-97 sústredená hlavne na otázku rozširovania Aliancie¹⁷.

Hlavnou príčinou zmeny stanoviska Ruskej federácie týkajúcej sa významu krajín SVE ohľadom ruských záujmov sa stala práve otázka rozširovania NATO. Ruský záujem sa o štáty vyšehradskej skupiny neprejavoval preto, lebo by tieto štáty boli považované za dôležité samy o sebe, ale práve preto, aby sa zabránilo ich vstupu do Severoatlantickej aliancie¹⁸.

Práve z tohto obsahu vyplývali skutočnosti, ktoré postavili krajiny SVE pred bezpečnostnú dilemu. Alebo sa budú snažiť o vstup do NATO alebo budú akceptovať bezpečnostné garancie Ruska, čo by prakticky znamenalo stať sa jeho spojencom. Za prioritný cieľ doktríny bolo stanovené obnovenie a potenciálne aj rozšírenie spolupráce ruských podnikov zameraných na produkciu špeciálnej (rozumej vojenskej), techniky s obdobnými zariadeniami na území štátov SNŠ, pričom štáty SVE sú postavené na rovnakú úroveň¹⁹. Táto skutočnosť bola zvlášť významná pre budúci vývoj slovensko-ruských vzťahov, ktoré sa v tomto prípade podstatne líšili od vzťahov Ruska a ostatných krajín SVE.

Intencie a úvahy Primakova ako nového ministra zahraničia boli do istej miery ovplyvnené myšlienkovým prúdom, tzv. Eurazianizmom, ktorý zvlášť v tomto období nadobudol v Rusku pomerne veľký vplyv, jednak medzi intelektuálnou elitou, tak aj medzi laickou verejnosťou²⁰.

Podľa názoru umiernených zástancov tejto línie predstavuje región SVE v prvom rade most do západnej Európy, pričom jeho druhou najzákladnejšou funkciou je byť bariérou, istým pásmom územia, oddeľujúceho Rusko od prípadného útoku západoeurópskych štátov. Stredná

¹⁶ Bútora, M., Šebej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút preverejných otázok, 1998 s.187

¹⁷ Duleba A., Hirman K.: Rusko na konci Jel'cinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 53-54

¹⁸ Duleba A., Hirman K.: Rusko na konci Jel'cinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 29.

¹⁹ Duleba A., Hirman K.: Rusko na konci Jel'cinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 50

²⁰ Duleba A., Hirman K.: Rusko na konci Jel'cinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 36

Európa by teda mala podľa tejto logiky spájať Európu a Rusko v oblasti ekonomiky a zároveň oddeľovať v oblasti bezpečnosti²¹.

Ohľadne vzťahu Ruska k regiónu Strednej Európy existuje medzi euraziatmi pomerne široký konsenzus že, pre Rusko je životne dôležité preniknúť do ekonomických a hospodárskych štruktúr krajín SVE a úlohou ruskej diplomacie je aktívne stimulovať túto trhovú a finančnú expanziu do regiónu²².

V tomto období (február 1997) bola v Moskve prezentovaná správa s názvom „*Stredná a východná Európa a záujmy Ruska*“. Zasluguje si pozornosť z toho dôvodu, pretože ide v skutočnosti o prvý pokus zhodnotiť záujmy Ruska vo vzťahu k SVE už pri zohľadnení prvého kola rozšírenia NATO. V správe sa konštatuje, že rozširovania NATO a EU predstavujú vzájomne sa blokujúce a brzdiace procesy a taktiež, že „*značnú časť nákladov na rozširovanie NATO budú musieť niesť práve tie krajiny západnej Európy, ktoré zároveň zvažujú zníženie svojich náklady pri rozširovaní EÚ*“²³. Podstatou nového prístupu vyplývajúceho zo správy je tzv. „*asymetrická odpoveď*“ založená na téze, že „*na vojenskú expanziu NATO by Rusko malo odpovedať hospodárskou expanziou do regiónu SVE*“²⁴.

---

²¹ Tamtiež

²² Vostočnaja Evropa i Rossia, Moskva : Znaniye, In: Meždunarodnaja žizň, 1/1994

²³ Duleba A. , Hirman K.: Rusko na konci Jeľcinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 40

²⁴ Tamtiež.

3. Ruské záujmy voči Slovensku

Slovensko–ruské vzťahy nie sú vzťahmi dvoch rovnocenných partnerov nielen čo sa týka hospodárskeho, ale aj mocenského potenciálu. Uvedomiť si túto skutočnosť, znamená prvý krok k pochopeniu potencionálnych záujmov v bilaterálnych vzťahoch oboch štátov. Z ekonomického hľadiska predstavuje ruský trh pre slovenské firmy prakticky nevyčerpatelne možnosti, avšak naopak z ruského uhla pohľadu je slovenský trh takmer zanedbateľný²⁵. Berúc v úvahu tieto fakty je nutné konštatovať obrovskú východiskovú disproporciu vzájomného pomeru obidvoch partnerov, čo je skutočnosť, ktorej existencia predpokladá de facto nerovné partnerstvo.

Z tohto dôvodu zároveň vyplýva rozdielnosť záujmov vo vzájomných bilaterálnych vzťahoch. V prípade Slovenska sa jedná o rýdzo ekonomický záujem rozvoja vzájomných vzťahov, pričom v prípade Ruska sa jedná o čisto politické (a z toho vyplývajúce aj bezpečnostné) záujmy vnímané v širšom, stredoeurópskom priestore. Rusko teda vo vzťahoch so Slovenskom sleduje predovšetkým vlastné záujmy v regióne SVE²⁶.

Takáto všeobecná formulácia bilaterálnych vzťahov by sa v rovnakej miere dala uplatniť na takmer všetky krajiny regiónu SVE (Poľsko predstavuje pomerne špecifický prípad).

Ruská diplomacia vždy využívala sympatie slovanov strednej Európy a Balkánu, sledujúc výhradne svoje vlastné mocenské ciele. Zvlášť vtedajšia slovenská vláda, ktorá nastúpila po voľbách v roku 1994 pod vedením Vladimíra Mečiara, neuvedomujúc si túto skutočnosť, však nielenže prestala koordinovať svoju zahraničnú politiku s vyšehrádkymi susedmi, ale naopak, medzi samotnými slovenskými predstaviteľmi sa začala veľmi intenzívne sondovať už spomínaná možnosť poskytnutia bezpečnostných záruk pre Slovensko zo strany Ruska. Poskytnutie jednostranných garancií by však pre Slovenskú republiku znamenalo de facto štatút ruského spojenca²⁷.

Slovensko sa týmto spôsobom stalo pre Rf. obdobou trójskeho koňa pri presadzovaní svojich záujmov v SVE. V prípade nájdania precedensu v podobe krajiny, ktorá by prijala navonok medzinárodné postavenie podľa modelu Fínska, či Rakúska z čias studenej vojny, bola by to výhra práve pre ruskú diplomáciu, ktorá by sa mohla snažiť o vytvorenie ďalších podobných prípadov. Takáto krajina by s veľkou pravdepodobnosťou v priebehu krátkeho

---

²⁵ Duleba A. , Lukáč P.: Zahraničná politika slovenskej republiky. Východiská stav a perspektívy, Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1998 s.57

²⁶ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vztahů, MV, 4 /1997 s.25

²⁷ Duleba A. , Hirman K.: Rusko na konci Jelfcinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 69-70

času nesporne spomalila, resp. zastavila svoju politickú a hospodársku transformáciu a naopak by sa priblížila k politickému a hospodárskemu systému Ruska²⁸.

Slovensku sa takýto osud vyhol, avšak napriek tomu došlo medzi rokmi 1993 až 1998 (tj. do výmeny vládnej garnitúry na Slovensku a tým aj radikálnej zmene zahraničnopolitického smerovania) v slovensko-ruských vzťahoch k pomerom, ktoré neboli porovnateľné so žiadnou inou susednou krajinou.

---

²⁸ Duleba A. , Hirman K.: Rusko na konci Jel'cinovej éry, inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 71

4. Zájmy Slovenska voči Ruskej federácii

Počas celého obdobia (1993-1998) si Slovensko nedokázalo nájsť vyvážený vzťah k Rf. Potrebná kontinuita zahraničnej politiky, na rozdiel od politik Poľska či Maďarska značne absentovala, čoho dôkazmi sú zmeny, ktoré nastali po nástupe Mečiarovej vlády v novembri 1994, rovnako ako aj po voľbách v roku 1998. Zahraničná politika SR sa počas obdobia nástupu poslednej, tretej vlády Vladimíra Mečiara v roku 1994, stala funkciou vnútornej politiky a nesledovala dlhodobé záujmy SR, ale skôr záujmy rôznych hospodárskych skupín. Formálne však všetky ponovembrové vlády deklarovali ako svoju hlavnú zahranično-politickú prioritu vzťahy s krajinami Západu a integráciu do ich politických a bezpečnostných štruktúr. Avšak práve počas menovanej garnitúry v rokoch 94 až 98 mnohí analytici poukazovali na rozpor medzi deklarovanými cieľmi a skutočnými krokmi vlády²⁹.

V prípade Slovenska bolo možné v tomto období zachytiť veľkú snahu vplyvnej časti slovenskej intelektuálnej elity, ktorá podporovala vtedajšiu vládnu koalíciu, vnieť do slovensko-ruských vzťahov aj otázky kultúrnej identifikácie slovenského národa. Jednalo sa konkrétne a hlavne o myšlienku slovanskej vzájomnosti a v menšej miere dokonca o myšlienku panslavizmu³⁰.

Táto kultúrna identifikácia slovenského národa vychádza z konkrétnych civilizačno-kultúrnych faktorov, ako napr. etnická a jazyková spriaznenosť s ruským národom, ktorá spôsobuje, že väčšina slovenských občanov priznáva rozvoju vzťahov s Ruskom určitý význam. Spomenuté inklinovanie istej časti elektorátu a politickej elity k Rusku vyplýva z jej „rozpoltenoti“ a je výrazom hodnotového a kultúrneho „tradicionalizmu“ tejto časti spoločnosti³¹.

Ďalším, veľmi dôležitým prvkom, ktorým Mečiarova vláda do určitej miery ospravedlňovala snahu o nadviazanie tesnejších vzťahov s Ruskom, bol jej geopolitický pohľad na svet, chápaný ako jedna z hlavných konštánt vplývajúcich na formuláciu hlavných záujmov Slovenska³². Základnou charakteristikou väčšiny analýz vychádzajúcich z tejto geopolitickej školy sa stala vysoká miera determinovanosti. Geopolitické zákonitosti podľa tejto logiky de facto predurčovali zvláštny vzťah Slovenska k Rusku. I keď je geografický

²⁹ Samson I.: Deklamitívnosť, deklaratívna a reálnopolitická rovina v súčasnej slovenskej integračnej politike, Praha, Ústav mezinárodných vzťahů, In: Mezinárodní vztahy, 3/1996. s 6

³⁰ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vztahů, MV, 4 /1997 s.26

³¹ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.25

³² Valenta J. (a kol.): *Máme národné zájmy ?*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 1992 s.31

faktor dôležitý, nie je jediným a dokonca ani najdôležitejším. Doteraz nie je tento „geodeterminizmus“ v slovenskej a českej politológii úplne prekonaný³³.

Podľa názorov niektorých iných odborníkov (napr. Inštitút pre verejné otázky IVO) malo Slovensko na začiatku 90. rokov jedinečnú príležitosť voľby svojej medzinárodnej príslušnosti, pričom stálo v podstate pred troma základnými bezpečnostnými modelmi: Slovensko sa buď rozhodne pre návrat do sféry Ruska, bude usilovať o neutralitu alebo zvolí vstup do transatlantických štruktúr³⁴.

Z výpovedí oficiálnych predstaviteľov SR vyplývalo, že Slovensko sa jednoznačne rozhodlo pre posledne menovanú alternatívu. Prvý slovenský minister zahraničia M. Kňažko označil vstup do Západných štruktúr za prioritu slovenskej diplomacie³⁵.

Po nástupe novej Mečiarovej vlády v novembri 1994 minister zahraničia P. Hamžik toto smerovanie potvrdil : „*Orientácia Slovenska na jeho začlenenie do európskych a atlantických štruktúr je transparentná a jednoznačná*“³⁶.

Napriek týmto uisteniam o prozápadnom smerovaní Slovenska sa do verejnej diskusie dostali aj alternatívne projekty bezpečnostného zakotvenia SR. Bola to práve otázka neutrality, ktorá sa vynorila hlavne v predreferendovom období v roku 1997 a patrila k jedným z najčastejšie diskutovaných problémov. Nesporne preto, že sa k nej kladne postavili zástupcovia dvoch koalíčných politických strán – SNS a ZRS³⁷. Reálna politika tretej Mečiarovej vlády totiž odhalila skutočnosť, že bilaterálne vzťahy k RF sa dostali na ďaleko lepšiu úroveň, než vzťahy Slovenska k EU, či NATO. Dôkazmi toho boli jednak niekoľké demarše z týchto organizácií na adresu Slovenska a neprizvanie SR k prístupovým rozhovorom na tzv. Madridskom summite. Na druhej strane svedčí o nadštandardnosti vzťahov slovensko-ruských fakt podpisania zhruba 70 podpísaných zmlúv práve v období vlády Vladimíra Mečiara³⁸.

Z daných informácií je možné usudzovať, že v tomto období neboli slovenské národné záujmy ani geopoliticky determinované, a už vôbec nie stabilizované. Ukázala sa skutočnosť, že rôzne subjekty slovenskej politickej scény a ich predstavitelia chápali a interpretovali

³³ Kotyk, V.: Národní zájmy jako faktor české i Slovenské politiky, Praha : Orbis - Tisková agentura In: Mezinárodní politika, 1/1993, s. 8

³⁴ Kmec, V. , Šelepec P.: Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia SR v nich, Praha : Ústav mezinárodných vzťahů In: Mezinárodní vztahy 4/1998, s. 4

³⁵ Soused na západě, odpovědi ministra zahraničních věcí Slovenské republiky M. Kňažka, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní politika 1/1993 s. 3

³⁶ Kmec, V. , Šelepec P.: Bezpečnostné modely 21.storočia v Európe a pozícia SR v nich, Praha : Ústav mezinárodných vzťahů, In: Mezinárodní vztahy, 1/1998

³⁷ Taktiež

³⁸ Takáč, Kristián: *Partnersi na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut mezinárodních studií, 2001 s.30

národný záujem SR rôznym spôsobom a taktiež, že pristupovali k problematike národných záujmov z hľadiska svojich politických záujmov a cieľov³⁹.

Pre vývoj slovensko-ruských vzťahov bolo okrem iných skutočností (je pravdepodobné že si časť diplomatov, napriek prechodu lustráciami zachovala úzke osobné kontakty na ruskú tajnú službu) nesmierne dôležité, že počas prvých rokov existencie samostatnej SR, sa do politického popredia dostali práve subjekty s jasnou, či skrytou nacionalistickou profiláciou (spomínané SNS, ZRS, v mnohých prípadoch samotné HZDS). Ešte federálna zahraničná politika bola interpretovaná ako nezodpovedajúca slovenským národným záujmom, pričom ako konkrétny príklad bola dávaná pacifistická línia vtedajšej českej politickej elity, poškozujúca ťažkoobrojársky priemysel na Slovensku⁴⁰.

Náprava tohto „idealistického“ kréda bola chápaná ako proces presadzovania naopak „pragmatickej“ politiky, ktorou by sa navyše Slovensko podľa názorov tohto politického spektra medzinárodne zviditeľnilo.

Podstatou tejto politiky bola predovšetkým snaha o minimalizovanie negatívnych dopadov pre ekonomiku Slovenska spôsobených rozpadom východných trhov a zároveň snaha obnoviť hospodárske a obchodné vzťahy so ZSSR, resp. RF, pretože viac než jedna tretina slovenskej ekonomiky bola orientovaná na tieto trhy⁴¹.

Práve v dôsledku rozpadu týchto východných trhov vznikla prirodzená snaha nájsť pre svoje tovary odbytové trhy. A bola to práve vízia minimalizovania strát spôsobených neschopnosťou predat' slovenské výrobky na známych trhoch, (viac k tejto téme v časti o energetickej spolupráci) ktorá viedla slovenskú vládu k potrebe rozvíjať svoje aktivity smerom na východ. V slovensko-ruských vzťahoch tak v očiach slovenských elít postupne narastal pragmatický princíp „*ekonomika nadovšetko*“. Táto skutočnosť v tom čase nemala a ani v súčasnosti nemá analógiu so žiadnou nepostsovietskou krajinou SVE⁴².

Samotnej snahe rozvíjať ekonomické vzťahy s krajinou, ktorá predstavuje pre slovenský trh nekonečné možnosti nie je možné vyčítať dobrý úmysel, avšak ako už bolo povedané, nie je možné rozvíjať vzťahy tak mocensky rozdielných krajín ako sú Slovensko a Rusko bez toho, aby nedošlo na politické a následne s nimi aj bezpečnostné aspekty spolupráce.

³⁹ Kotyk V.: Národní zájmy jako faktor české i slovenské politiky, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní politika, 1/1993

⁴⁰ Kraus M.: Vliv zahraničně politických faktorů na rozdělení Československa, Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku (I.S.E.), In: Střední Evropa 59/1996

⁴¹ Duleba A.: Slovensko-ruské hospodárske vzťahy – viac otázok ako odpovedí, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní vztahy, 2/1997

⁴² Duleba A.: Slepý pragmatismus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 11

Jedným z najznámejších príkladov presadzovania tejto hospodárskej politiky bolo oznámenie z roku 1991, týkajúce sa dohody slovenského výrobcu tankov a vlády Sýrie o dodávke 250 kusov T-72 sovietskeho typu. Jedným z vedľajších efektov kauzy bolo rozpútanie vnútro politickej polemiky. Bolo zrejmé, že zahranično-politická línia odzbrojovania, ktorú uprednostňovali Dienstbier (minister zahraničia do roku 1992) a Havel (prezident do roku 1992) ako reprezentanti federácie sa dostala do rozporu so slovenskými záujmami⁴³.

Je podstatné pripomenúť, že nielen česká strana, ale aj vtedajšia hlavná politická sila na Slovensku, VPN, ignorovala partikulárne záujmy niektorých slovenských priemyselných odvetví⁴⁴. Táto skutočnosť sa týkala predovšetkým kľúčových strategických podnikov, ako Východoslovenské železiarne a Závodov ťažkého strojárstva v Trenčíne, teda podnikov, ktoré boli vo veľkej miere zamerané na výrobu špeciálnej techniky.

Pod vplyvom týchto faktorov vznikla úmyselná snaha zástupcov týchto strategických podnikov nájsť spojenectvo s politickým subjektom, či osobnosťou, ktorá by bola ochotná a schopná prenášať záujmy slovenského priemyslu do reálnej politickej roviny.

Touto osobnosťou sa stal práve predseda HZDS, Vladimír Mečiar, ktorý svoju víziu ekonomického rozvoja Slovenska zhrnul nasledovne: *„Naša diagnóza nie je komplikovaná. Pokiaľ sa nám podarí priamy vývoz na východné trhy a zachrániť obchod so ZSSR, budeme mať nižšiu nezamestnanosť“*⁴⁵.

Nasledovali prvé konkrétne kroky k vyplneniu tejto rétoriky – v marci 1991 sa Mečiar stretol s predsedom ruskej vlády I. Silajevom⁴⁶.

Jednalo sa o prvé sondážne rozhovory týkajúce sa nielen hospodárskej spolupráce, ale už aj bezpečnostnej problematiky, keď sovieti dali súhlas na vývoz slovenských zbraní v ich licencií. Táto skutočnosť znamenala vznik závažného faktoru slovensko-ruských vzťahov už od ich raného začiatku⁴⁷.

Na pozadí týchto krokov nasledovalo odvolanie V. Mečiara z funkcie slovenského premiéra, konkrétne v dôsledku straty parlamentnej väčšiny strany VPN (Mečiarova dovtedajšia materská strana). V nasledujúcich voľbách v roku 1992 získala novovytvorená strana HZDS pod jeho vedením najväčšiu podporu verejnosti, pravdepodobne nie náhodou

⁴³ Kraus M.: Vliv zahraničně-politických faktorů na rozdělení ČSFR, Praha : Inštitút pro středoevropskou kulturu a politiku (I.S.E.), In: StředníEvropa, 59/1996

⁴⁴ Žiak M.: Slovensko medzi napredovaním a úpadkom, [S.l.] 1998 s. 136

⁴⁵ Duleba A.: Slepý pragmatismus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 25

⁴⁶ Žiak M.: Slovensko medzi napredovaním a úpadkom, [S.l.], 1998 s. 236

⁴⁷ Duleba A.: Slepý pragmatismus slovenskej východnej politiky: vzťahov, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 11

práve v stredoslovenských regiónoch, kde bol sústredený aj najvyšší podiel zbrojného priemyslu⁴⁸. Práve s týmto hnutím spojili svoju budúcnosť už zmienené strategické podniky slovenského priemyslu, ktoré tiež aktívne presadzovali model zvláštnych vzťahov s RF.

Je dôležité pripomenúť, že ani po vytvorení federálnej vlády v roku 1992 (HZDS a ODS) sa ani v najmenšom nespochybnilo vtedajšie oficiálne prozápadné smerovanie slovenskej zahraničnej politiky, prezentované ako prioritné pre Slovensko.

Snahy staronového predsedu slovenskej vlády Vladimíra Mečiara sa prehĺbili v roku 1993 (HZDS vyhralo parlamentné voľby), keď dvakrát v priebehu tohto roka navštívil ruskú vládu, pričom výsledkom stretnutí bolo vytvorenie „*modelových vzťahov s Ruskom a získanie špeciálneho štatútu*“⁴⁹. Za dôležitý prvok začínajúcich slovensko-ruských vzťahov sa všeobecne považuje podpis bilaterálnej zmluvy so Slovenskom v 1993, ktorej záväzky boli pre nový štát definované v zmysle akceptácie ruskej predstavy o spôsobe a tvorbe európskej politickej a bezpečnostnej architektúry (vychádzajúc zo záverov Kozyrevovej doktríny), ktorá sťažila včleňovanie Slovenska do západných bezpečnostných štruktúr. Naopak, text núti slovenskú stranu svoju bezpečnosť jednoznačne spájať s celoeurópskym procesom vtedajšieho KBSE⁵⁰. Vtedajšia slovenská politická reprezentácia pod vedením Vladimíra Mečiara si podpisom tejto zmluvy v skutočnosti osvojila ruské videnie formovania bezpečnostnej architektúry Európy.

Pri budovaní a vybudovaní nadštandardného vzťahu Slovenska k Rusku nebolo teda nakoniec rozhodujúcim faktorom geografické umiestnenie krajiny, ani slovanský pôvod väčšiny obyvateľstva Slovenska. Rozhodujúcim faktorom sa ukázala byť práve vtedajšia konštelácia síl na vnútropolitickú scénu. Orientáciu na Rusko presadzovali konkrétni ľudia s konkrétnymi politickými, ale hlavne hospodárskymi záujmami (viac v kapitole o energetickej a vojenskej spolupráci). V praktickej rovine slúžila miestami slovanofílska a rusofílska rétorika vysokých politických predstaviteľov z vyššie spomínaných politických strán ako zástierka a rovnako tiež ako prostriedok na realizáciu istej konkrétnej vízie, zrodenej v kruhoch blízkych vtedajšej vládnej koalícii, podľa ktorej malo Slovensko pragmatickou spoluprácou s Ruskom získať medzinárodne uznané postavenie ekonomického mosta medzi Západom Východom⁵¹. Úvahy o osudovej geopolitickej determinovanosti

---

⁴⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s. 41

⁴⁹ Duleba, A.: *Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky*, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 12-13

⁵⁰ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodných vzťahů, MV, 4 /1997 s.31

⁵¹ Duleba A.: *Slovensko-ruské hospodárske vzťahy - viac otázok ako odpovedí*, Praha : Orbis - Tisková agentúra, In: MV 2 / 1997

Slovenska ako ruského spojenca, resp. ako neutrálneho člena svetového spoločenstva sú pod tlakom týchto skutočností neopodstatnené.

Pre úplnosť tejto časti by bolo vhodné pripomenúť predčasné parlamentné voľby v roku 1994, v ktorých koalícia HZDS, SNS a ZRS vytvorila vládu a tým určila smer a následný vývoj slovenskej zahraničnej politiky a celkový vývoj štátu po celé štyri roky až do septembra 1998. Je nevyhnutné zdôrazniť, že sa jednalo práve o roky, kedy boli položené základy slovenskej štátnosti, ktoré rozhodovali o jej nastavení do budúcnosti. Toto obdobie bolo taktiež zlomové pre prístupový proces všetkých stredo a východoeurópskych uchádzačov o členstvo v NATO a EU⁵².

---

⁵² Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných študií, 2001 s.43

5. Začiatky slovensko-ruskej spolupráce.

V období rokov 1994 – 1998, tj. v priebehu tretej Mečiarovej vlády došlo v bilaterálnych slovensko-ruských vzťahoch k výrazným kvalitatívnym zmenám v prospech rozšírenia vzájomných vzťahov všeobecne, konkrétne však zvlášť v dvoch oblastiach :

1. Vzťahy súvisiace s energetickými surovinami, tj. ropa a zemný plyn. Ako v minulosti, tak aj v súčasnej dobe platí všeobecne chápaná premisa, podľa ktorej na pravidelných dodávkach, trasách prepravy (ropovody, plynovody), a diverzifikácii zdrojov týchto surovín priam existenčne závisí situácia tej-ktorej krajiny, preto je problematika energetických surovín dôležitým, ak nie najdôležitejším faktorom vzťahov medzi exportujúcou a importujúcou krajinou. Je tomu tak zo všeobecne známych dôvodov, že ropa a zemný plyn a s nimi iné strategické suroviny ako uhlie, jadrové palivo, železná ruda sú nevyhnutné pre bezproblémový vývoj každého štátu, či už z pohľadu potrieb pre rozličné typy priemyslu (spracovateľský, energetický a iné), ako aj pre samotnú vnútroštátnu dopravu. Absencia dodávok viacerých druhov týchto surovín na dlhšiu dobu by mala za následok vážne ohrozenie vnútornej bezpečnosti SR, v dôsledku ohrozenia životných záujmov obyvateľstva.

2. Vzťahy týkajúce sa vývoja, výroby a obchodu so špeciálnou, tj. vojenskou technikou. Tieto vzťahy predstavujú neodiskutovateľnú súčasť bezpečnosti ktorejkoľvek krajiny, keďže práve možnosť jej efektívnej obrany pred akoukoľvek vonkajšou, či vnútornou hrozbou pomocou ozbrojených zložiek je kľúčovým faktorom bezpečnostnej politiky štátu.

Tento vzťah v sebe ukrýva aj zahraničnopolitický faktor, zvlášť významný pre euroatlantické snahy SR a to konkrétne v absencii možnosti profesionalizácie a prezbrojovania armády na základe požiadaviek ozbrojených zložiek NATO. Práve naopak, rozvíjanie nadštandardných vzťahov slovenského a ruského VKP a následné zavádzanie tejto výzbroje do aktívnej služby v ASR, malo za následok nielen zaostávanie procesu profesionalizácie armády SR v porovnaní s armádami ostatných štátov SVE, ale aj priamu negáciu oficiálnej agendy vtedajšej slovenskej vlády, garantujúcej práve vstup do NATO ako jednu zo svojich hlavných zahraničnopolitických priorít.

6. Energetické suroviny vo vzájomných vzťahoch.

Slovenská republika, podobne ako ostatné krajiny regiónu SVE nemá k dispozícii výraznejšie možnosti ťažby energetických surovín a je preto nútená pokryť svoju spotrebu z dodávok z iných krajín. Práve cez územie Slovenska viedli a aj v súčasnosti vedú významné trasy sovietskych/ruských produktovodov, ktoré pokračujú na územie Západnej Európy, ktorá v súčasnosti predstavuje prakticky najvýznamnejšieho odberateľa a pre RF znamená značný zdroj zahraničných valút.

Po roku 1989 vyvstala pre štáty SVE akútna potreba diverzifikovať svojich dodávateľov energetických surovín (rozumej ropy a zemného plynu) a to jednak z hľadiska zabezpečenia plynulosti dodávok počas prípadných problémov, ako aj zníženia závislosti od jedného zdroja. Jedným z dôvodov takéhoto rozhodnutia bola existencia novej ruskej zahraničnej politiky, ktorá začala v stále výraznejšej miere zneužívať svoje výnimočné postavenie voči týmto krajinám a využívať ho na zmenu alebo aspoň korekciu postojov štátov SVE. Robila tak v prospech ruských záujmov a v niektorých prípadoch sa zamerala na zmenu zahraničnopolitického smerovania krajín regiónu SVE do západných ekonomických a bezpečnostných štruktúr.

Je dôležité pripomenúť, že spôsob industrializácie, ktorý preferoval energeticky náročné odvetvia a naopak nízku efektivitu využívania energií sa v krajinách SVE vyznačoval počas komunistického éry vysokou mierou rozvoja. Hlavne z tohto dôvodu malo Slovensko v skúmanom období (1993-98) jednu z energeticky najnáročnejších ekonomík v Európe. Spotreba energie na jednotku HDP oscilovala medzi 2,5 a 3 násobkom priemeru EU. Na druhej strane bola cena energie vo všeobecnosti nižšia, než tomu bolo v prípade napr. okolitých krajín. Ako bolo preukázané v niektorých štúdiách, vybrané priemyslové odvetvia by v prítomnosti svetových cien neboli konkurencieschopné⁵³. Nie je potrebné zdôrazňovať, že všetky slovenské vlády mali eminentný záujem na udržaní nízkych cien dovážaných energetických surovín.

Na strane Slovenska existovala minimálne od roku 1990 snaha na znížení celkovej spotreby energie. Práve vysoká úroveň spotreby energetických a surovinových zdrojov bola v koncepciách priemyslových politík slovenských vlád definovaná ako kľúčový problém. Zníženie týchto vstupov považovali za svoju absolútnu prioritu⁵⁴. Situácia, v ktorej sa

---

⁵³ Marcinčin, A., Beblavý, M.(ed.): Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, 2000 s. 235

produkty slovenského priemyslu na domácich, ako aj zahraničných trhoch presadzovali predovšetkým polotovarmi s nízkou pridanou hodnotou a navyiac boli závislé od dotovaných, lacných cien energetických surovín, nebola v dlhodobej perspektíve udržateľná. Predstavovala prílišnú závislosť od vývoja celosvetových trhov a cien ropy a tým aj riziko prudkých a náhlych výkyvov v produkcii a odbyte⁵⁵.

Na druhej strane z hľadiska Ruska, ktoré na začiatku 90. rokov citeľne zasiahli zmeny vo svete a mali bezprostredný vplyv na jeho zbrojársky a strojársky priemysel, získal v tomto období export energetických surovín primárnu dôležitosť. Zvýraznenie tohto typu exportu nastalo v dôsledku rozpadu trhov RVHP, ako aj celosvetovou hospodárskou depresiou⁵⁶. Export ropy a zemného plynu sa tak stal hlavným zdrojom valutových príjmov. Napríklad v roku 2010 dosiahol podiel palivovo-energetických surovín na celkovom exporte krajiny 67,5%.⁵⁷

Rusku preto z pochopiteľných dôvodov totálna závislosť krajín regiónu SVE na jeho dodávkach energetických surovín vyhovovala. Diverzifikácia týchto energetických zdrojov by pre Gazprom a ruské ropné spoločnosti predstavoval hrozbu zníženia valutových príjmov. V situácii, keď navyše ruské ozbrojené sily prežívali obdobie značného úpadku (do istej miery to platí aj v súčasnosti) bola závislosť krajín SVE, SNŠ a Pobaltia od ruských surovín jediným strategickým prostriedkom Moskvy, či už na presadenie alebo aspoň podporu svojich bezpečnostných a politických záujmov⁵⁸.

V ruskom plynárenstve získal hlavné a nespochybniteľné postavenie štátny koncern Gazprom, ktorý sa postupne stal jedným z najefektívnejšie organizovaných spoločností v ruskom prostredí. Tento stav bol spôsobený hlavne následkom už spomínanej krízy ostatných odvetví⁵⁹. V súčasnosti obhospodaruje približne 84 % celkovej ťažby zemného plynu v Rusku a 14.5 % ťažby svetovej⁶⁰.

Ako už bolo naznačené, hlavné ruské plynovody a ropovody prechádzajú práve cez územie krajín strednej Európy. Plyn a ropa však majú v Rusku rozdielne postavenie. Predpoklady pre

---

⁵⁴ Marcinčin, A., Beblavý, M.(ed.): Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, 2000s. 227

⁵⁵ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitut mezinárodných štúdií, 2001 s.63

⁵⁶ Marcinčin A.: Beblavý, M.(ed.): Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu s. 132

⁵⁷ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000580/> - 15.05.2011

⁵⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitut mezinárodných štúdií, 2001 s.63

⁵⁹ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitut mezinárodných štúdií, 2001 s.65

⁶⁰ <http://www.gazprom.com/production/> - 15.05.2011

rozvoj oboch odvetví sa značne líšia. Pokiaľ sa navyše porovná spoluprácu SR a RF v týchto oblastiach vyjde najavo, že spolupráca v oblasti ťažby a tranzitu ruského zemného plynu získala v 90. rokoch prioritné postavenie, práve na úkor spolupráce v oblasti ropy⁶¹.

Bola to práve výhodná geografická pozícia, ktorá zaručila Slovensku postavenie významnej plynárenskej križovatky v rámci starého kontinentu. Spoločne s Ukrajinou predstavujú najdôležitejšie tranzitné krajiny ruského zemného plynu. Ešte v roku 1999 prepravovalo Rusko približne 2/3 tejto komodity určeného pre spotrebu v Západnej Európe práve cez územie SR⁶². Transport tejto suroviny zaručil Slovensku pomerne veľké finančné príjmy v hodnote 400 mil. USD⁶³. Na základe výpočtov táto suma predstavovala približne 5% celkového slovenského vývozu, čo zhruba zodpovedalo ročnej miere hrubého zisku Slovenského plynárenského priemyslu (SPP š.p.), druhého najväčšieho a najprosperujúcejšieho slovenského podniku. Je to práve SPP, ktorý obhospodaruje všetok transport a aj prípadnú ťažbu zemného plynu na Slovensku⁶⁴. Jeho postavenie v oblasti spracovania plynu na Slovensku je prakticky totožné s postavením Gazpromu v Rusku. Pozícia SPP je dlhodobo definovaná ako tzv. prirodzený monopol.

Ako už bolo naznačené, všetky slovenské vlády, nevynímajúc tie pod vedením HZDS mali vo svojich vyhláseniach obsiahnutú nutnosť diverzifikácie zdrojov energetických surovín. Avšak medzi politickými vyhláseniami a konkrétnymi činmi na zaistenie tejto diverzifikácie boli markantné rozdiely. Práve naopak, na základe krokov vtedajšej slovenskej vlády (1994-1998) sa natíska predstava, že skutočným cieľom premiéra Mečiara bolo v skutočnosti využiť výhodnú geografickú pozíciu Slovenskej republiky ako tranzitnej krajiny a týmto spôsobom znížiť negatívne dopady porevolučnej transformácie hospodárstva práve udržaním nízkej ceny dovážaných ruských energetických surovín⁶⁵.

Naznačená interpretácia presadzovania tohto politického kurzu je bližšie vysvetliteľná úzkym prepojením vysokých špičiek vedenia strany HZDS a starých manažérov najväčších slovenských priemyselných podnikov, t.j. tých, ktoré vykazovali z pohľadu celého slovenského hospodárstva najvyššie zisky a zároveň sa zaoberali ťažbou, spracovaním alebo transportom energetických surovín. Bol to práve záujem slovenských podnikov na udržaní nízkej ceny vstupných energetických surovín, čo následne do veľkej miery obrúsilo malú

---

⁶¹ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.64

⁶² Sjusko I., Ustič I.: Ukrajina a ropa, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, č. 4/1999

⁶³ Duleba A.: Slovensko-ruské hospodárske vzťahy, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, č.2/1997.

⁶⁴ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s. 68

⁶⁵ Žiak, M.: Slovensko medzi napredovaním a úpadkom, [S.l.], s. 240

konkurieschopnosť slovenských produktov. Podľa dostupných údajov konkurovali slovenské výrobky v zahraničí len 24% kvalitou a až 55% cenou⁶⁶. Vtedajšia vláda do značnej miery zdieľala záujmy týchto podnikov a taktiež vo výraznej miere preferovala energetický sektor pred ostatnými hospodárskymi odvetvami⁶⁷, čo je skutočnosť, ktorá je v slovenskej politike do istej miery prítomná aj v dnešnej dobe⁶⁸. V neskoršom období to boli práve tieto podniky, ktoré sa stali predmetom pochybnej privatizácie, ku ktorej mali najväčší prístup práve kruhy blízke osobe vtedajšieho premiéra Vladimíra Mečiara a krátko na to sa práve tieto spoločnosti ocitli v existenčnom ohrození (napr. VSŽ).

Ako bolo naznačené, prvotným cieľom vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994 až 1998 bolo uchovať lukratívne východné trhy pre export slovenských výrobkov (tento cieľ bol patrný vo veľkej miere aj pred týmto obdobím). Tento cieľ, ktorý možno v danom období, zvlášť so zreteľom na špecifickú situáciu slovenského hospodárstva, považovať za legitímny, postupne nahradila vízia budovania pozície Slovenska ako ekonomického mosta, ktorý spojí Západ a Východ⁶⁹.

Prvý krok smerom k spolupráci v oblasti energetiky medzi Slovenskom a Ruskou federáciou sa uskutočnil v auguste 1993, keď sa zistilo, že Slovenská republika má ako jediná nepostsovietska krajina štatút pozorovateľa v tzv. „*Surgutskej dohode*“ s perspektívou plného členstva (jednalo sa o organizáciu, zameranú na ťažbu a spracovanie ruskej ropy a plynu). Dohoda pojednávala predovšetkým o cenovej politike pri predaji ropy a plynu, ktorú určuje Rusko na základe bilaterálnych zmlúv s každou účastníckou krajinou. Približné hodnoty lacných ruských surovín pre Slovensko je možné odhadnúť iba porovnaním s praxou v rámci SNŠ. V prípadoch Bieloruska a Kazachstanu sa jedná približne o 50% úroveň svetových cien, čo pri vtedajších ročných objemoch dodávok ropy a zemného plynu pre Slovensko, ohodnotených ruskou stranou na približne 1 miliardu USD znamenalo značné ušetrenie finančných prostriedkov.⁷⁰

V rovnakom období sa na slovenskej strane diskutovala otázka využitia výstavby nového plynovodu, ktorý by viedol zo severnej Sibíry, skrz územie Bieloruska a Poľska do Nemecka pričom tento plynovod mal zohrať strategickú úlohu pri zásobovaní Európy plynom po roku 2010.

---

⁶⁶ Duleba A.: Slovensko-ruské hospodárske vzťahy, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, č. 2 / 1997

⁶⁷ Marcinčin A., Beblavý M.(ed.): Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, s. 132

⁶⁸ [http://www.ujd.gov.sk/ujd/web.nsf/\\$All/6549F42C63719464C12576CE004E067A](http://www.ujd.gov.sk/ujd/web.nsf/$All/6549F42C63719464C12576CE004E067A) - 15.05.2011

⁶⁹ Duleba, A.: Slovensko- ruské hospodárske vzťahy, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, č. 2 / 1997

⁷⁰ Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky: aktuálna agenda slovensko-ruských bilaterálnych vzťahov, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 15

Primárnym záujmom slovenskej vlády bolo, aby v úseku plynovodu prechádzajúceho územím Poľska, viedla južná odbočka na slovenské územie⁷¹. Koncom roka 1993 a v priebehu roka 1994 pokračovali jednania o tejto osobitnej trase, avšak medzivládny slovensko-ruský výbor pre hospodársku a vedeckú spoluprácu ani na poslednom zasadnutí tohto orgánu (september 2000) nedosiahol dohodu, ktorá by zohľadnila slovenské záujmy⁷². Požiadavka slovenskej vlády sa niesla v duchu potreby nestratiť svoju strategickú pozíciu pri transporte ruského plynu smerom na západ⁷³.

Je nutné podotknúť, že výstavba tejto odbočky by mala pozitívny efekt pre slovenskú ekonomiku. Slovensko by získalo významné postavenie v oblasti tranzitu ruského plynu do Európy, čo by malo zrejmý vplyv na posilnenie jeho pozície pri budúcich jednaniach o cene dodávok ruských energetických surovín pre slovenský trh.

Podobným spôsobom stroskotala snaha o realizáciu druhej slovenskej vízie, tj. založenie medzinárodnej spoločnosti SLOVGAZU. Tá by bola otvorená pre všetky plynárenské spoločnosti západnej Európy a zaoberala by sa ťažbou, tranzitom a predajom zemného plynu po celej Európe⁷⁴. Vytvorením tohto podniku by sa slovenskej plynárenskej loby podarilo vytvoriť zo Slovenska jedno z hlavných plynárenských centier v Európe⁷⁵.

Ruská strana samozrejme sledovala snahou o vytvorenie takéhoto podniku svoje vlastné záujmy. Tie spočívali v požiadavke účasti na privatizácii, resp. majetkovej účasti na tranzitnom systéme SR⁷⁶. Príčina neochoty slovenských vyjednávačov bola viac než zrejmá. Faktom zostáva, že súhlasom s touto dohodou by Slovensko prakticky stratilo príjmy z poplatkov za tranzit, ktoré predstavujú najvýznamnejší zdroj príjmov SPP, čo by nakoniec znamenalo obmedzenie regulácie ceny plynu aj na domácom trhu⁷⁷.

Na druhej strane by Rusko podpisom o uzatvorení spoločného plynárenského domu získalo veľa. Majetkovým vstupom do spoločností štátov regiónu SVE sa Gazprom podľa zistených informácií pravdepodobne snaží eliminovať hrozbu, že západní konkurenti získajú kontrolu nad tranzitom ruského plynu do Európy. Prípadná privatizácia SPP tak pre ruskú stranu predstavovala zvlášť významnú príležitosť pre naplnenie svojich obchodných záujmov.

---

⁷¹ Žiak M.: Slovensko medzi napredovaním a úpadkom, [S.l.], s. 243

⁷² Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.71

⁷³ Duleba A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 16-17

⁷⁴ Žiak M.: Slovensko Medzi napredovaním a úpadkom, [S.l.], s. 242

⁷⁵ Duleba A.: Slovensko- ruské hospodárske vzťahy, Praha : Orbis - Tisková agentura, In : MV, č. 2 /1997

⁷⁶ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.72

⁷⁷ Tamtiež

Konečná dohoda o založení SLOVRUSGAZ-u uzrela kvôli zrejým komplikáciám svetlo sveta až počas návštevy premiéra Černomyrdina v Bratislave v apríli roku 1997. Obom štátom pripadol v novom podniku podiel 50 percent, diskutovalo sa však o tom, či slovenská strana bude platiť svojím tovarom do alebo minimálne 40 percent z obratu spoločného podniku. Vtedajší Generálny riaditeľ SPP Ján Ducký v Moskve následne potvrdil, že presné číslo sa ustálilo presne na 40. percentách. V podobnom, maďarsko-ruskom spoločnom podniku bol podiel maďarskej strany v porovnaní so slovensko-ruským SP nižší. Za najvýznamnejší moment v závere prípravy dohody označil Ján Ducký dohodu oboch strán o tom, že vybudované kapacity tranzitu sú nedotknuteľné činnosťou spoločného podniku. Ruská strana sa okrem toho zaviazala, že ak by v budúcnosti prišlo k dodávkam plynu nad úroveň vybudovaných kapacít tranzitu do juhozápadnej Európy, tak by ho transportovali cez územie SR (išlo o spomínanú severojužnú vetvu Jamalského plynovodu). Podľa kontraktu dohodnutého na roky 1998-2008 malo Slovensko doviesť ročne 6,4 až 8,1 mld. kubíkov plynu⁷⁸.

Už o niekoľko mesiacov po podpise zmluvy sa splácanie ruskej ropy slovenskými výrobkami ukázalo ako krajne problematické a to z dôvodu, že slovenská strana ponúkla Gazpromu „tovar, ktorý nikto nechce“⁷⁹. Slovensko sa tak vrátilo k štandardnému systému splácania ropy za peniaze.

Obdobie roku 1996 sa v dimenziách slovensko-ruských vzťahov, vzhľadom k problematike energetických surovín nieslo v znamení zhoršujúcich sa podmienok. Vo februári tohto roku totiž bola ruská vláda nútená vzhľadom k zhoršujúcej sa hospodárskej situácii, prijať úver od MMF vo výške viac než 10 mld. USD⁸⁰. Hlavnou podmienkou bolo zrušenie exportných ciel na vývoz ropy a zemného plynu. To v praxi znamenalo, že sa ceny týchto surovín dovážaných z Ruska priblížili úrovni svetových cien. Výsledkom bolo zaznamenanie prvého pasívneho salda v SR od roku 1994, pričom obchod s Ruskom sa na ňom podieľal viac než 90%. Pri oficiálnej cene 3385 Sk. (110 USD) za tonu ropy pred aprílom 1996 a zároveň pri porovnaní s cenou jednej tony nafty na Londýnskej burze za 180 USD, bol obchod s ruskou ropou pre Slovensko z cenového hľadiska výhodný. Avšak v porovnaní s novou cenou ropy- 4600 Sk⁸¹ za tonu po apríli 1996 znamenala takáto forma vzájomnej spolupráce pre vtedajšiu slovenskú vládu neprijemné prekvapenie. Za krátke obdobie výhodných cien ropy zaplatilo Slovensko

⁷⁸ http://mesto.sk/prispevky_velke/bratislava/spolocnypodnikslov876508920.phtml - 15.05.2011

⁷⁹ Bútorá M., Ivantýšyn M.: Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998, Bratislava 1998 s.290

⁸⁰ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vzťahů, MV, 4 /1997 s.29

⁸¹ Tamtiež

daň v podobe takmer 100% odkázanosti na dodávky tejto strategickej suroviny výlučne z Ruska. V prípade ruského plynu bol cenový rozdiel ešte väčší (1 kubický meter stál Slovensko na začiatku roka 1996 len 2,70 Sk, pričom cena relevantného nórskeho plynu bola 5 Sk)⁸².

V dôsledku februárovej dohody Rf a MMF sa ruské ceny vyrovnali cenám svetovým. Ak teda zoberieme do úvahy, že základom úspechu slovenskej ekonomiky boli „lacné“ východné vstupy v podobe lacnej ropy a plynu a „drahé“ západné výstupy, ktoré v tom čase predstavovali až 85% celého slovenského exportu, vyplýva z toho priame a závažné ohrozenie hospodárskej efektivity slovenskej ekonomiky⁸³. Slovenská vláda na vzniknutú situáciu reagovala vyhlásením o potrebe uzatvorenia zóny voľného obchodu s Ruskom „*čím by Slovensko rozšírilo trhový priestor*“. Je viac než zrejmé, že takéto vyjadrenia boli prednesené napriek objektívnej skutočnosti, že uzatvorenie tejto dohody prakticky vylučovalo vstup Slovenska do EU. Všetky špekulácie, ohľadom vytvorenia zóny voľného obchodu padli až v januári 1997, potom čo sa vo vydannej správe vlády SR konštatovalo, že uzavretie tejto dohody by Slovensku prinieslo ročný zisk iba 11,5 mil. USD⁸⁴.

V septembri 1998 sa na Slovensku uskutočnili parlamentné voľby, z ktorých vzišla nová vláda. Ani tá však počas svojho funkčného obdobia nepodnikla výrazné kroky smerom k diverzifikácii dodávok strategických a energetických surovín. Už v januári 1999 bola podpísaná zmluva o dodávkach ruskej ropy na obdobie 2000-2010 a to na základe dohody, pripravenej ešte za bývalej vlády. Je treba pripomenúť, že ani nová slovenská vláda neprejavila takmer nijaký záujem o možnosť nákupu alebo aspoň transportu veľmi atraktívnej ropy z oblasti Kaspiku⁸⁵.

Slovensko sa v období rokov 1994–1998 dostalo do ešte výraznejšej odkázanosti na dodávkach energetických surovín z Ruskej federácie, než susedné krajiny, pričom zo strany politických špičiek nebola patrná žiadna snaha o čo i len mierne zníženie tejto potencionálne akútnej hrozby. Možnosť zneužitia ropy a plynu na presadenie svojich zahraničnopolitických a bezpečnostných záujmov zo strany Moskvy v tejto dobe reálne existovala a v istej zníženej miere existuje aj v súčasnosti.

---

⁸² Tamtiež

⁸³ Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vzťahů, MV, 4 /1997 s.30

⁸⁴ Bútora M., Ivantyšin M.: *Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998* Bratislava 1998 s.288-289

⁸⁵ Mesžnikov G. , Ivantyšin M.: *Slovensko 1998 – 1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 845

7. Spolupráca vo vojenskej oblasti.

Zvlášť významné miesto popri energetickej spolupráci zarája oblasť vzájomného obchodu v oblasti vojenskej techniky, pričom je nutné konštatovať, že v tomto prípade sa jednalo o záležitosti, ktoré vo viacerých prípadoch neboli vo veľkej miere transparentné a počínanie viacerých aktérov zanechalo po sebe viacero nejasností. Za príznačné je možné uviesť vyjadrenie vtedajšieho predsedu Asociácie slovenských vojakov, ktorý v septembri 1998 označil „*deblokácie ruskej vojenskej techniky za najväčší podvod na občanoch Slovenska hneď po privatizácii*“.⁸⁶

Pre bližšie pochopenie odpovede na otázku, prečo sa slovenská vláda rozhodla spolupracovať v oblasti tak dôležitej ako je výroba, predaj a nákup špeciálnej vojenskej techniky práve s Ruskou federáciou, je nutné zhruba načrtnúť situáciu, v ktorej sa ocitol tento veľmi špecifický sektor slovenskej a sovietskej, resp. ruskej výroby (Slovensko resp. Československo) v období tesne pred a po rozpade Sovietskeho Zväzu v roku 1991.

V rokoch 1984 až 1988 sa Československo dostalo na siedmu priečku vo vývoze zbraní na svete, keď bolo schopné vyviezť produkciu vojenského materiálu v celkovej hodnote vo výške 2,7 mld. USD (v cenách roku 1985).⁸⁷ V samotnom priemysle predstavovala výroba špeciálnej techniky zhruba 10-11%, pričom v prípade Slovenska predstavoval tento podiel zhruba dvojnásobok. V roku 1989 sa na zbrojnej výroby podieľalo 111 podnikov, z ktorých 39 sa nachádzalo na Slovensku.⁸⁸ Pokiaľ berieme do úvahy percentuálne vyjadrenie, jednalo sa o 60% produkcie. Ako už bolo spomenuté, zbrojná výroba na Slovensku bola koncentrovaná predovšetkým v oblasti Stredného Slovenska (mestá Martin, Dubnica, Považská Bystrica mali dlhú tradíciu výroby v oblasti vojenského priemyslu) a taktiež v oblasti Košíc. V tomto segmente hospodárstva pracovalo v tomto období dohromady (priamo aj nepriamo) približne 140 tis. ľudí. Z hľadiska budúceho vývoja je nutné konštatovať, že zatiaľ čo v českej časti federácie sa zbrojná výroba sústredila na ľahkú techniku, slovenská časť sa špecializovala na produkciu ťažkých zbraní, pričom približne

---

⁸⁶ Duleba A., Hirman K.: Rusko na konci Jeľcinovej éry, Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 1999 s. 224

⁸⁷ Ivánek L.: Ekonomické problémy konverzie zbrojní výroby, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní vztahy 1 / 1994

⁸⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálných vied. Institut mezinárodných študií, 2001 s. 95

70% bolo určených na export a z toho až 60% išlo do ZSSR a ostatných krajín Varšavskej zmluvy.⁸⁹

V dôsledku citeľného zmiernenia napätia v medzinárodných vzťahoch koncom 80. rokov sa predaj svetového obchodu so zbraňami výrazne obmedzil (zo 45,84 mld. USD v roku 1987 na 18,4 mld. USD v roku 1992), čo samozrejme neobišlo ani slovenský, či ruský zbrojný priemysel. Napríklad behom rokov 1988 a 89 poklesli objednávky vojenskej techniky československého zbrojného priemyslu až na tretinu úrovne roku 1987.⁹⁰ Federálna vláda sa tento problém rozhodla riešiť výrazným obmedzením zbrojnej výroby. Tá sa podľa predstáv v roku 1992 mala znížiť o 85 až 89% v porovnaní s rokom 1987, čo v prípade Slovenska predstavovalo 90 percentné zníženie výroby.⁹¹

Dôsledkom realizácie tohto rozhodnutia na Slovensku, bola strata zamestnania pre približne 35 tis. ľudí, zamestnaných v zbrojnom priemysle medzi rokmi 1990 až 1992. Slovenská vláda sa z týchto dôvodov rozhodla ignorovať túto „pacifistickú“ a „idealistickú“ líniu federálnej vlády a snažila sa obmedziť prepád zbrojnej produkcie na Slovensku. Konkrétne sa táto snaha prejavila v už spomínanom prípade predaja 250 tankov T-72 Sýrskej vláde bez predošlej konzultácie s federálnymi inštitúciami. Dôkazom úmyselnej ignorácie zásady subsidiarity sa stalo vyhlásenie premiéra Vladimíra Mečiara týždeň po osamostatnení Slovenska podľa ktorého „je koniec reštriktívnej zbrojnej a exportnej politiky“.⁹²

V podobnej, ak nie ešte zúfalejšej situácii sa ocitol aj ruský export špeciálnej techniky. Obchod s krajinami tretieho sveta, ktoré predstavovali majoritného zákazníka ruských zbrojných firiem zaznamenal začiatkom 90. rokov prepád zo 17,1 mld. USD (rok 1985) na 1,3 mld. (rok 1992). Podľa odhadov ruskej parlamentnej Vojensko-priemyselnej komisie (Vojennopromyšlennaja komissia) poklesol export ruských zbraní medzi rokmi 1988 (12 mld. USD) až 1993 (2,15 mld. USD) o takmer 10 mld. USD. Ruské Ministerstvo zahraničného obchodu udáva pre rok 1993 ešte nižšie hodnoty (0,54 mld. USD).⁹³

Ako už bolo spomenuté, základnou príčinou úpadku zbrojnej produkcie na Slovensku a v Rusku, ktoré dovtedy zastávali pozíciu silne proexportne zameraných krajín so špeciálnou technikou, bolo výrazné zníženie medzinárodného napätia, čím samozrejme nastali problémy na strane dopytu. Ďalším podstatným faktorom, ktorý bol zvlášť zdôrazňovaný zo strany

⁸⁹ Tamtiež

⁹⁰ Kraus, M.: Vliv zahraničně-politických faktorů na rozdělení ČSFR, Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku (I.S.E.)In: Střední Evropa, 59/1996

⁹¹ Ivánek, L.: Ekonomické problémy konverze zbrojní výroby, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, 1/1994

⁹² Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.98

⁹³ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.100

niektorých ruských expertov a taktiež exportérov vojenskej techniky, bola problematika rozpadu Varšavskej zmluvy a postupná orientácia bývalých spojencov na západné bezpečnostné štruktúry. Podľa viacerých názorov (napr. stanovisko generálneho riaditeľa Rosvooruzenia* Aleksandra Kotelkina) predstavovalo partnerstvo krajín regiónu SVE v programe partnerstvo pre mier (PfP) a taktiež v dlhodobejšej perspektíve členstvo v NATO, potrebu unifikácie vojenskej techniky podľa štandardov tejto organizácie. To by fakticky znamenalo uzatvorenie trhov týchto krajín pre ruských vývozcov zbraní, čím by sa ešte viac prehĺbil prepád priemyselného sektoru špeciálnej techniky.⁹⁴

Na slovenskej strane sa dospelo k pomerne rovnakému záveru. Faktory ako svetový prepád obchodu so zbraňami, reštriktívna federálna politika, prebytok ponuky ťažkých zbraní nízkej kvality na svetových trhoch, ako aj strata tradičných odbytových trhov (Irán, Líbia, Sýria), boli vyhodnotené ako hlavné príčiny prepádu zbrojnej produkcie. Do istej miery určite zapôsobil aj fakt rýchlej a zdrvujúcej porážky irackých vojsk, využívajúcich medzi inými aj československé zbrojné systémy, ktorú utrzili zo strany koalíčných vojsk, vedenými USA v roku 1991 vo vojne v Perzskom zálive.

Východisko sa slovenská vláda snažila nájsť v modernizácii zbrojných systémov, avšak taktiež v možnosti jej preorientovania na civilnú výrobu. Podľa dostupných informácií boli priame náklady na tieto účely v rokoch 1991 - 1994 vyčlenené vo výške 2,2 mld. Sk priamej pomoci a ďalších zhruba 3,8 mld. Sk odpísaných dlhov a bližšie neurčený objem vládnych záruk za pôžičky pre nové výrobné linky⁹⁵. Napriek tejto skutočnosti sa nepodarilo naštartovať export slovenskej zbrojnej techniky. V prvom roku samostatnosti vyviezla ČR zbrane za 176 mld. USD, zatiaľ čo Slovensko, na ktoré spadalo 60% federálnej zbrojnej produkcie iba za 45 mld. USD⁹⁶.

Logickým vyústením podľa názorov slovenských producentov zbraní, ako aj vlády SR pod vedením Vladimíra Mečiara, bola potreba spolupracovať s Ruskom na obrodení slovenského exportu zbraní priam nevyhnutná. Zrejme najdôležitejším dôvodom pre toto rozhodnutie sa stala podľa všetkého skutočnosť, že Rusko sa počiatkom 90. rokov stalo dlžníkom Slovenska, ktoré v rámci deblokácií získalo 1,6 mld. USD.⁹⁷

---

* Ruská štátna spoločnosť, vytvorená v roku 1993 na podporu ruského exportu a importu zahraničnej vojenskej techniky. Slovenský náprotivok firmy, DMD Holding bol vytvorený v roku 1995.

⁹⁴ Tamtiež

⁹⁵ Marcinčin, A., Beblavý, M.: Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, s. 238

⁹⁶ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej oblasti a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1 / 1998

⁹⁷ Duleba, A., Hirman, K.: Rusko na konci Jeľčinevej éry, Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, s.218

Ruská federácia začala aktívne sondovať možnosti spolupráce so špeciálnou technikou v súvislosti so zmenou zahraničnopolitickej línie v roku 1993. O samotnej forme spolupráce sa postupne do popredia dostala myšlienka o exporte vojenskej techniky, čo by zamedzilo zaťažovaniu štátneho rozpočtu a zároveň modernizovalo ruské ozbrojené sily. Perspektíva splácania dlhov voči krajinám napr. regiónu SVE, prostredníctvom dodávok špeciálnej vojenskej techniky sa hlavne z dlhodobého hľadiska javila pre Rusko ako nesmierne výhodná. Nielenže ponúkala rýchle umorenie štátneho dlhu, ale vytvorila sľubné predpoklady pre ruské spoločnosti v oblasti obsluhovania, dodávok náhradných dielov a modernizácie dodanej vojenskej techniky. Vzhľadom k charakteru komodity, bola priama podpora štátu nevyhnutná z dôvodu, aby sa takáto forma spolupráce mohla vôbec odohrávať. Čo je ešte podstatnejšie, v prípade Ruska, ako aj Slovenska, úlohu štátu posilňovala skutočnosť, že väčšina podnikov zaoberajúcich sa výrobou zbraní a vojenskej techniky, bola počas celého obdobia 90. rokov vo vlastníctve štátu (napr. v prípade Ruska sa jednalo z 36% o úplné vlastníctvo, z 34% o významný podiel vo vlastníctve akcií podniku a necelých 30 % pripadalo na súkromných vlastníkov). Vlády oboch štátov tak mali voľné ruky na presadzovanie vlastných vízií vývoja a rozvoja zbrojárskeho priemyslu, ako aj voľby vlastných partnerov v oblasti spolupráce.⁹⁸

Dané zistenia sa dostávajú do priameho protikladu s už spomínanými oficiálnymi vyhláseniami vlády o prioritě slovenskej diplomacie, ktorým bol jednoznačne definovaný vstup do NATO. Tento cieľ bol prebratý ešte z čias existencie československej vlády, keď sa tá, spoločne s vládami Poľska a Maďarska na stretnutí v Krakove v októbri 1991 rozhodla na potrebe plnohodnotného členstva v aliancii, tj. tesne pred rozpadom ZSSR (31 decembra 1991).⁹⁹ Aliancia však bola schopná reagovať na novú medzinárodnopolitickú situáciu až v roku 1993, keď oficiálne deklarovala svoju pripravenosť k rozšíreniu a zároveň presne zadefinovala podmienky, ktoré bolo potrebné splniť. Okrem podmienky fungujúcej demokracie a civilnej kontroly nad armádou, bola taktiež vznesená podmienka nutnosti interoperability s jednotkami NATO.¹⁰⁰ Oficiálne bola účasť Slovenska v programe Partnerstvo pre mier (PfP), teda programe, ktorý aliancia zriadila v januári 1994 ako platformu pre bližšiu spoluprácu medzi kandidátmi a Alianciou, potvrdená podpisom premiéra Mečiara dňa 9.2.1994 v Bruseli.¹⁰¹ Práve týmto aktom bolo už aj oficiálne, nielen

⁹⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut medzinárodných štúdií, 2001 s.104

⁹⁹ Samson, I. : Deklamatívnosť, deklaratívnosť a reálnopolitická rovina v súčasnej slovenskej integračnej politike, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: *Mezinárodní vztahy 3 / 1996*.

¹⁰⁰ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut medzinárodných štúdií, 2001 s.184

¹⁰¹ http://www.natoaktual.cz/na_summit.asp?y=na_summit/slovensko.htm - 15.05.2011

deklaratívne ako dovtedy, potvrdené jasné smerovanie Slovenskej Republiky do severoatlantických štruktúr.

V posudzovaní slovensko-ruskej vojenskej spolupráce je nutné vziať do úvahy jeden pomerne špecifický faktor, ktorý by do istej miery bol schopný vysvetliť túto zjavnú dvojtvárnosť slovenskej politiky. Miestami až hysterické vyjadrenia sa týkali obáv niektorých predstaviteľov slovenskej vlády zo strany Maďarska. Troma hlavnými problémami, ktoré znepokojovali slovenskú stranu (a do istej miery stále znepokojujú), boli: pokračujúce diskusie na tému Trianonskej zmluvy, negatívne maďarské stanovisko k problému Gabčíkovo-Nagymaros, ale zo všetkého najviac hlavne rozhodnutie Maďarska doviezť z Ruska vojenskú techniku v hodnote 800 mil. USD¹⁰².

Prvým, aj keď len symbolickým a z hľadiska porušovania oficiálnej zahranično-politickej a bezpečnostnej línie SR len ťažko napadnuteľným krokom ohľadom slovensko-ruskej spolupráce, bol podpis „*Protokolu o zabezpečení riadenia letov a pristátia vojenských lietadiel na letiskách SR a RF*“ podpísaný v júni roku 1993 medzi MO SR a MO RF. Protokol predpokladal poskytnutie vzájomného využívania letísk na vojenské účely¹⁰³.

O necelý mesiac na to, dňa 26 augusta, bola podpísaná základná politická slovensko-ruská zmluva, ktorá pochybnosti už vyvolávala.. „*Zmluva o priateľských vzťahoch a spolupráci*“, deklarovala, „*že strany budú napomáhať vytváraniu stálych štruktúr celoeurópskej bezpečnosti, zohľadňovať vzájomné medzinárodné záujmy a rozvíjať vzájomne výhodnú spoluprácu a kontakty vo vojenskej oblasti*“.¹⁰⁴ Článok č.7 zmluvy umožňoval podpis ďalšieho dokumentu, ktorý je z hľadiska skúmanej práce najdôležitejší. Jednalo sa o „*Zmluvu o vojenskej spolupráci*“, ktorá bola podpísaná ministrami obrany oboch krajín, Pavelom Gračkovom a Imrichom Andrejčákom. Spomínaný článok bol na tlačovej konferencii ruským prezidentom Borisom Jel'cinom bezprostredne po podpise obidvoch zmlúv označený „*za snáď najdôležitejšiu*“. Ruská strana tak dala jednoznačne najavo, čo považuje za prioritu vo vzájomných vzťahoch. Pomerne zarážajúce je, že slovenská vláda sa ani nesnažila obhájiť svoju prioritu hospodárskej spolupráce a tak nepriamo obhájiť aj svoj cieľ vstupu do NATO.¹⁰⁵

¹⁰² Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút medzinárodných štúdií, 2001 s.107

¹⁰³ Mesežnikov, G., Bútor, M. (ed): *Súhrnná správa o stave spoločnosti 1999*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 294

¹⁰⁴ Duleba, A. , Hirman, K.: *Rusko na konci Jel'cinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 48

¹⁰⁵ Duleba, A.: *Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky*, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 19

Touto zmluvou získalo slovenské letectvo možnosť cvičiť na území RF. Rovnaká možnosť platila aj pre vojenské cvičenia s raketami zem-zem, ktorými armáda SR síce disponovala, ale nemala možnosť ich praktického odskúšania. Rovnaké výcvikové možnosti, čo sa týka vzdušného priestoru SR získala aj ruská armáda¹⁰⁶.

Na základe vojenskej zmluvy z roku 1993 začínala mať vojenská spolupráca SR a Rf v tomto období samozrejme aj ekonomický rozmer, keďže jedným zo strategických cieľov slovenskej vlády bolo už spomínané oživenie zbrojárskeho priemyslu na Slovensku.

Rozsiahlejšia spolupráca vo vojensko-technickej oblasti bola možná až podpísaním „Protokolu medzi vládami SR a RF o dosiahnutí dohody o otázkach čiastočného zníženia zadĺženosti bývalého ZSSR a RF voči SR prostredníctvom dodávok špeciálneho materiálu“ z marca 1994, nasledovaná „Dohodou o riešení zadĺženosti bývalého ZSSR a RF voči SR“ z júna toho istého roku.¹⁰⁷ Veľkým projektom, ktorý vznikol na základe tejto dohody bolo vytvorenie spoločného podniku medzi tromi slovenskými spoločnosťami (Považské strojárne a.s.), zameranými na výrobu leteckej techniky a ruskými firmami Jakovlev a Klimov. Jednalo sa o spoločný technologický vývoj leteckého motora RD-35 pre cvičné lietadlo JAK-130¹⁰⁸.

Zaujímavým zistením v súvislosti s rokom 1995 je skutočnosť, že slovenská vláda schválila vznik štátnej spoločnosti DMD Holding, a.s., ktorá združovala 26 slovenských akciových spoločností s účasťou FNM, ktoré boli v pôsobnosti ministerstva hospodárstva a ministerstva obrany. Hodnota zákl. kapitálu Holdingu, a.s., bola viac než 4,5 mld. Sk. Hlavnou úlohou tejto spoločnosti malo byť efektívnejšie využitie kapacít špecializovanej výroby, s cieľom získania veľkých projektov doma, ale hlavne v zahraničí.¹⁰⁹

Predbežný plán deblokácií a dovozu vojenskej techniky z Ruska bol stanovený v dokumente „Záverov spoločných rokovaní v oblasti vyzbrojovania a nožnej budúcej spolupráce“, ktorý bol podpísaný v marci 1995. Začalo sa jednať o konkrétne možnosti realizovania dodávok špeciálnej vojenskej techniky z Ruska a niektorých druhov mazív nevyhnutných na prevádzku zbraňových systémov armády SR v celkovej hodnote 8,5 mil. USD¹¹⁰. Na základe rokovaní ďalej vyplynulo, že SR dostane v rámci splácania dlhu od Ruskej federácie 5 stíhačiek MIG 29 a náhradné diely na už existujúcu vojenskú techniku v sume 180 mil. USD

¹⁰⁶ Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 20

¹⁰⁷ Takáč, Kristián, Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov, Praha 2001 s. 115

¹⁰⁸ Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 21

¹⁰⁹ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1 / 1998 s.21

¹¹⁰ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1 / 1998 s.43

(slovenská vláda sa inšpirovala príkladom Maďarska, ktoré sa rozhodlo umoriť ruský dlh dovozom 28 ks. stíhačiek toho istého typu v hodnote 800 mil. USD¹¹¹). Celkový vládny dlh Rf voči SR bol stanovený vo výške 1,6 mld. USD. a ako sa neskôr preukázalo, celý tento dlh sa umoril prakticky výlučne iba dovozom ruskej špeciálnej techniky¹¹².

Zo slovenskej tlače taktiež vyplynulo, že ruská strana poskytla Slovensku pomoc, pri príprave vojakov na ruských vysokých školách a pri budovaní vlastnej základne pre prípravu špecialistov v Bratislave.¹¹³

Počas ďalších rokovaní bol v Moskve, v auguste 1995, pravdepodobne rozšírený už spomínaný „*Protokol ohľadne čiastočného zníženia zadĺženosti*“, pretože na konci roka informoval vtedajší minister obrany Ján Sitek, že: „*V decembri sme dostali 6ks. MiG-29, priletia ešte 2ks. a možno dostaneme aj protiletadlový systém S-300*“¹¹⁴. Podľa ruských zdrojov tak Slovensko k začiatku roka 1996 doviezlo z Ruska dovedy 13 kusov MiG 29 a jedno transportné lietadlo typu Iljušin (Il-76).¹¹⁵

Ďalšie pokračovanie spolupráce v roku 1995 bolo v podobe podpísania dvoch dokumentov : „*Dohoda o spolupráci MO SR a MO RF o pláne spolupráce na rok 1995*“ a „*Závery spoločných rokovaní v oblasti vyzbrojovania a možnej budúcej spolupráce*“.

Optimálne najdôležitejším diskutovaným bodom z pohľadu SR bol záväzok oboch strán, poskytovať si navzájom informácie o modernizačných trendoch v oblasti vyzbrojovania¹¹⁶. Je nepravdepodobné, že by záväzok podpísať zmluvu, ktorej predmetom je jednanie sa všeobecne klasifikuje ako tajný, nebol obsiahnutý v už spomínanej zmluve z roku 1993. V spojení s touto skutočnosťou, sa prirodzene vynára otázka dôveryhodnosti predsvzatia vstupu Slovenskej republiky do NATO, keďže jednou z hlavných podmienok bola modernizácia výzbroje armády SR v súlade s normami aliancie. Je dôležité pripomenúť, že samotná armáda v koncepciách svojho rozvoja počítala s modernizáciou výzbroje práve v súvislosti s interoperabilitou s armádami NATO.¹¹⁷

V súvislosti s rozšírením spolupráce prebehla vo februári toho istého roka taktiež návšteva ruského premiéra V. Černomirdina v Bratislave, na ktorej bola podpísaná „*Dohoda o zaistení*

¹¹¹ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1 / 1998

¹¹² Tamtiež.

¹¹³ Žiak, M.: Slovensko medzi napredovaním a úpadkom, s. 123

¹¹⁴ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1 / 1998 s.43

¹¹⁵ Takáč, Kristián: *Partners na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.116

¹¹⁶ Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 20

¹¹⁷ Leška, V.: Slovensko, determinanty bezpečnostnej politiky, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, 4 / 1994

bezpečnosti šifrových prostriedkov vyrobených v RF a používaných v SR“. S istou dávkou pravdepodobnosti sa dá konštatovať, že na túto dohodu nadväzovala zrejme „Dohoda o ochrane utajovaných skutočností“, podpísaná o dva roky neskôr. Je nutné predpokladať, že ani jedna zmluva nijakým spôsobom neprispela k unifikácii slovenských zbrojných systémov so systémami NATO.¹¹⁸

Absolútnym vrcholom uzatvárania slovenko -ruských zmlúv v oblasti vojenskej spolupráce bol podpis „Dohody medzi vládami SR a RF o vojenskej spolupráci“ v apríli 1996. Zmluvné strany sa zaväzovali „k podporovaniu spoločnej výroby nových systémov konvenčnej výzbroje, k poskytovaniu licencií na výrobu výzbroje a vojenskej techniky, poskytovaniu technickej pomoci pri vytváraní objektov vojenského charakteru a výmene technických skúseností a informácií, vrátane špičkovej technológie v oblasti vývoja, výroby a skúšok výzbroje a vojenskej techniky“¹¹⁹. Je pravdepodobné, že aj pod vplyvom tejto skutočnosti bolo Slovensko vyradené z prvej vlny rozširovania NATO na Madridskom summite.

V lete 1996 bol podpísaný taktiež „Protokol o prijatí príslušníkov Armády SR na štúdium do vojenských výcvikových škôl MO RF“. O niekoľko mesiacov neskôr bola podpísaná taktiež dôležitá dohoda o „Technickej spolupráci medzi ministerstvom hospodárstva SR a Ministerstvom obranného priemyslu Rf“.¹²⁰

Pre potreby armády SR bolo v roku 1996 vyčlenených 186 mil. USD., ktoré mali byť umorené dodávkami protiletadlových rakiet krátkeho doletu, protitankovými systémami, muníciou, prístrojmi nočného videnia a spojovacou technikou. Taktiež bol dohodnutý možný nákup 6 kusov ruských supermoderných vrtuľníkov KA-50 (tzv. čierne žraloky). ASR mala byť prvou zahraničnou armádou, ktorá by mala vo výzbroji tieto vrtuľníky. Podľa informácií od nemenovaného predstaviteľa výrobcu KA-50 mala byť zmluva o predaji vrtuľníkov podpísaná do konca marca roku 1997, pričom cena jedného kusu KA-50 bola stanovená na 12 mil. USD a hodnota celej dodávky predstavovala 72 mil. USD¹²¹.

KA-50 si však v rámci strategickej výhodnosti, podľa bezpečnostných expertov, mohla dovoliť na špecializované úlohy veľká armáda, ale nie armáda malého štátu, ktorá potrebovala skôr univerzálnejšie vrtuľníky¹²². Nákup týchto vrtuľníkov sa nakoniec nerealizoval,

¹¹⁸ Duleba, A., Hirman, K.: Rusko na konci Jelfcinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 236

¹¹⁹ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998

¹²⁰ Tamtiež.

¹²¹ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998 s.44

¹²² Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998 s.47

presnejšie dôvody nie sú známe, ale je možné predpokladať, že nevýhodnosť kúpy bola pre slovenskú stranu až príliš zrejímavá.

Podobný osud postihol aj spomínaný protiletadlový systém S-300. Hodnota systému predstavovala sumu 140 mil. USD¹²³. Názory armády a politických predstaviteľov sa v tomto prípade značne líšili. Podľa štátneho tajomníka MO SR, mala armáda získať systém do roku 1998¹²⁴. Po návšteve Moskvy a rokovaní so svojim náprotivkom Viktorom Samsonovom, náčelník generálneho štábu Jozef Tuchyňa nákup spochybnil. Tak ako v prípade KA-50 bola spochybnená adekvátnosť systému pre potreby slovenskej armády, konkrétna výhrada spočívala v nevhodnosti S-300 z dôvodu členitosti slovenského územia.¹²⁵

Problém s dovozom S-300 nie je doteraz vyriešený, pretože nová slovenská vláda v marci roku 1999 odmietla prevziať tento záväzok s odôvodnením, že dovoz systému by nebol v súlade so zahraničnopolitickou orientáciou SR a jej záväzku vstupu do NATO a EU.¹²⁶

Počas obdobia tretej Mečiarovej vlády sa deblokovala takmer tretina dlhu Ruskej federácie voči SR (z 1,6 mld. USD sa dlh znížil na 1,18 mld. USD). Ako vyplýva z predošlých údajov, do rezortu armády a obrany smerovalo takmer 70 % (472,6 mil. USD) hodnoty všetkých dodávok z rokov 1994-1998¹²⁷.

Najdôležitejším zistením o deblokáciách je fakt, že od roku 1996 obhospodárovala splácanie celého dlhu súkromná Devín banka a.s. s majoritným podielom ruského kapitálu (od roku 1994), pričom mnohé transakcie prebiehali netransparentným spôsobom. To poskytovalo veľký priestor pre finančné machinácie na úkor štátu.¹²⁸ Skutočná tvár banky neunikla pozornosti bývalého riaditeľa SIS za vlády premiéra Moravčíka, Igora Cibul'u, ktorý sa vyjadril: *“cez túto banku sa u nás uplatňuje ruský vplyv...Devín banka je svojím spôsobom trójsky kôň ruských záujmov na Slovensku”*.¹²⁹ Táto skutočnosť predstavovala slovenský paradox ruských deblokácií, keďže dlh deblokovala súkromná banka s napojením na ruskú vládu, ruským podnikateľským subjektom v SR.¹³⁰

¹²³ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.118

¹²⁴ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 220

¹²⁵ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 225

¹²⁶ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 243

¹²⁷ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 221

¹²⁸ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Inštitút mezinárodných štúdií, 2001 s.119

¹²⁹ Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jeľcinovej éry*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 222

¹³⁰ Duleba, A.: *Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika*, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998

Boli to okrem iného aj neskoršie zistenia spôsobu deblokácie ruského dlhu, ktoré odhalili problematickosť dodávok ruskej špeciálnej techniky. Po vykonaní dôkladných prehliadok bolo zistené, že jednotlivé dôležité agregáty Migov 29 neboli nové, ale len premontované z iných lietadiel, čo spôsobovalo vysokú poruchovosť strojov a v konečnom dôsledku bola menej ako tretina zo slovenských stíhačiek schopných prevádzky. Okrem toho, vďaka nevýhodnej zmluve nie je ASR schopná zabezpečiť ani náhradné diely, pričom na strojoch je navyše zavedená tzv. východná frekvenčná norma, ktorú teraz musí armáda prebudovať na západnú. Výmena elektronického zariadenia na jednom Mig-29 predstavovala dodatočné náklady vo výške 2 mil. USD. V neskoršom období bolo treba objednať ďalšie úpravy dodaných lietadiel za približne 15 mil. Sk za jedno lietadlo¹³¹. V prípade, že sa jednalo o opravu 13 kusov, bolo nutné investovať dohromady 195 mil. Sk. Prevádzka týchto lietadiel bola navyše tak drahá, že nezostávali dostatočné finančné prostriedky na modernizáciu Mig-21 a Mig-23 ani výzbroje pre pozemné vojsko¹³².

Napriek mnohým vyjadreniam politikov z oboch štátov a podpísaným dohodám o spoločnej spolupráci pri výrobe špeciálnej techniky, ani jeden spoločný slovensko-ruský podnik nevyrobil na území SR žiadny principiálne nový výrobok, ktorý by znamenal oživenie slovenského zbrojárskeho priemyslu. Naopak, slovenské špeciálne výrobky (húfnica Zuzana), resp. výrobky, ktoré vznikli v súčinnosti s neruskými partnermi (odmínovací stroj Belarty a modernizovaný tank T-72), mali dlhý čas problém zaradiť sa do výzbroje ASR (podmienka exportu vojenskej techniky na zahraničné trhy), čím by na jednej strane prispeli k bojovej pripravenosti ASR a tiež ku skutočnému oživeniu zbrojárskeho priemyslu SR¹³³.

Bližšie vysvetlenie k spomínanému vyškrtnutiu Slovenska spomedzi kandidátov na vstup do NATO je potrebné vnímať z dvoch hľadísk, konkrétne z pripravenosti samotnej armády a taktiež z hľadiska politickej pripravenosti. Nemenovaný zdroj z amerického Kongresu sa vyjadril nasledovne: „*Faktom je, že v celkovom hodnotení nemala úroveň pripravenosti armády prvoradý význam, do úvahy sa brali predovšetkým politické faktory vnútorného demokratického rozvoja krajiny*“.¹³⁴ Úroveň interoperability teda nepredstavovala pre členské krajiny problém. Ten predstavovali politické praktiky vládnej koalície¹³⁵. Armáda Českej republiky, ktorá bola na Madridskom summite pozvaná do Aliancie, bola napríklad

¹³¹ Duleba, A., Hirman, K.: Rusko na konci Jelfcinovej éry, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999 s. 225

¹³² Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998 s.47

¹³³ Duleba, A.: Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV, 1/1998 s.49

¹³⁴ Bútorá, M. , Šebej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút pre verejné otázky, 1998 s.216

¹³⁵ Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálnych vied. Institut mezinárodných štúdií, 2001 s.124

hodnotená menej pozitívne než ASR¹³⁶. Jeden z problémov slovenskej armády by sa dal definovať ako neustále sa znižujúci rozpočet na jej aktivity. Vyjadrenie analytika Jeffreyho Simona na adresu ASR: „*pozitívny faktor armády do budúcnosti už nemusí pôsobiť, pretože sme svedkami klesajúceho trendu rozpočtu na obranu*“.¹³⁷ Na začiatku roka 1995 sa generálmajor Bilčík na adresu bojaschopnosti ASR vyjadril: „*Ak chceme našu armádu udržať v bojaschopnom stave, našou snahou bude naďalej na účet dlhu dostávať z Ruskej federácie náhradné dielce*“. Z nasledujúcich tvrdení je možné vyvodiť záver, že slovenská strana sa dovozom ruskej špeciálnej techniky snažila okrem oživenia zbrojárskeho priemyslu zároveň riešiť problém financovania ASR. Toto riešenie však nemohlo byť dlhodobého charakteru. Už len spomínaná údržba ruskej techniky bola veľmi drahá a ich prípadnú modernizáciu mohlo riešiť opäť iba Rusko, čo by bolo taktiež finančne mimoriadne náročné. Tým, že Slovensko vo veľkom nakupovalo túto techniku, nielenže nevyriešilo problém financovania vlastnej armády, ale naopak, dosiahlo len vyššiu závislosť na Rusku i v oblasti vyzbrojovania.

---

¹³⁶ Bútora, M., Šebej, F.: Slovensko v šedej zóne, Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska, IVO-Inštitút preverejných otázok, Bratislava 1998 s. 216

¹³⁷ Tamtiež.

ZÁVER

Pred Slovenskom vyvstala v skúmanom období voľba geopolitickej orientácie v oveľa akútnejšej miere, než v prípade jeho susedov v regióne SVE, pričom malo na výber dve základné možnosti. Vláda Vladimíra Mečiara, ktorej obdobie vládnutia je pre potreby tejto práce kľúčové, mohla buďto naviazať na federálnu zahraničnopolitickú orientáciu zameranú na vstup do NATO alebo prijať spomínané jednostranné ruské záruky „garantujúce neutralitu“ Slovenska. Je dôležité podotknúť, že z hľadiska logického uvažovania, by slovenské členstvo v NATO, v prípade vojenského útoku, malo bezpochyby väčší odstrašujúci efekt, než v situácii, keď stojí osamotené a bez stálych spojencov.

Prinajmenšom dobrodružne tak vyzneli pokusy spájať budúcnosť Slovenska s ruskými bezpečnostnými záujmami (ktoré si vtedajšia slovenská garnitúra časom osvojila ako svoje vlastné) a spomínanou garanciou „neutrality“. Bolo tomu tak minimálne z jedného jednoduchého dôvodu. Vzhľadom na prílišnú koncentráciu moci v rukách ktoréhokoľvek ruského prezidenta, ktorá bola získaná v súvislosti s vojenským pučom proti parlamentu v roku 1991, bolo nemožné dostatočne vylúčiť, že sa do tohto úradu dostane nacionalisticky ladený politik, typu napr. Vladimíra Žirinovského. V tomto prípade je pravdepodobné, že by existovala snaha rozšíriť pôsobnosť ruskej moci v hraniciach bývalého ZSSR, prípadne ešte ďalej, smerom k regiónu SVE.

Zo spätného pohľadu je možné konštatovať, že sa vtedajšia slovenská vládna garnitúra pod vedením Vladimíra Mečiara síce oficiálne rozhodla podporovať vstup do Aliancie, avšak popísané kroky (nákup špeciálnej vojenskej techniky pochádzajúcej z drvivej väčšiny z Ruska, prípadne spolupráca v oblasti vývoja a výskumu) svedčili o tom, že sa slovenská vláda očividne snažila hľadať strategických spojencov inde, než v členoch NATO. Nech už boli pôvodné zámery vlády mienené v akokoľvek dobrom duchu (snaha a zníženie, nezamestnanosti prostredníctvom rozšírenia zbrojnej spolupráce s Ruskom, prípadne snaha o nájdenie prostriedkov – z deblokácií dlhu – na financovanie ASR), faktom zostáva, že výsledkom bolo vytvorenie tesných kontaktov zbrojárskej výroby s ruským VKP. S týmto faktom súvisela odkázanosť na jeho výrobkoch (napríklad v podobe náhradných dielov), ako aj zjavná potreba zácviaku ASR pre prácu s komplexnejšími zbraňovými systémami. Dôležitým faktom z hľadiska vojenskej spolupráce je samozrejme tiež existencia veľkého množstva zmlúv, stvrdzujúcich postavenie Slovenska v očiach Západných štátov, ako nie

dôveryhodného a spoľahlivého partnera a už vôbec nie ako potencionálneho kandidáta na vstup do NATO.

K danej situácii je nutné prihliadnúť aj z hľadiska takých pomerov, ako napr. pochybné obchodné transakcie Devín banky, vytváranie slovenskej podnikateľskej elity prostredníctvom pochybnej privatizácie, nedôveryhodné počínanie si Slovenskej informačnej služby, pomerne patologický strach a nedôvera niektorých významných koalíčných poslancov voči maďarskej menšine žijúcej na Slovensku a Maďarskej republike všeobecne,¹³⁸. Je preto možné konštatovať, že Slovenská republika, by sa v prípade pokračovania zahraničnopolitického kurzu, ktorý presadzoval vtedajší predseda vlády SR Vladimír Mečiar, zvlášť medzi rokmi 1994 – 1998, vlastným pričinením nebola doteraz schopná zúčastniť integračných procesov do západoeurópskych hospodárskych a transatlantických bezpečnostných integračných štruktúr EU a NATO.

Slovensko podpísalo najväčší počet bilaterálnych zmlúv od získania nezávislosti v roku 1993 práve s Rf. Počet nových zmlúv dosiahol zhruba 80. K týmto zmluvám je potrebné prirátat ešte 112 platných dohôd z čias Československa. Po výmene vlády v roku 1998 nebolo potrebné prehodnotiť všetky zmluvy, iba tie, ktoré brzdili a blokovali realizáciu základných zahraničnopolitických a bezpečnostných cieľov SR., presne v súlade s dlhoročnými oficiálnymi vyhláseniami¹³⁹.

S odstupom času je očividné, že slovensko-ruská spolupráca, konkrétne v energetickej a vojensko-priemyselnej oblasti (august 1993 až apríl 1997) iba zafixovala stav spreď obdobia rozpadu Varšavskej zmluvy a slovenské podniky sa stali prídavkom ruského VPK. Tvrdenie, že rozvíjanie vojensko-priemyselnej spolupráce s Ruskom malo v tomto období len ekonomický, nie politický rozmer nie je pravdivé, pretože je očividné, že (prinajmenšom) ruská strana vnímala význam tejto spolupráce podstatne inak¹⁴⁰.

Časť vtedajšej slovenskej politickej elity, v čase narastajúcej závislosti, nepoučiteľne pokračovala v mystifikácii Ruska ako nejakej politickej spásy, jednak v súlade s dogmami viery misionárskeho panslavizmu, jednak v súlade s relatívnou ekonomickou výhodnosťou

¹³⁸ Pre bližšie informácie bližšie pozri napr. vybrané tituly zo zoznamu literatúry :

Bútora, M., Šebej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút pre verejné otázky, 1998

Duleba, A.: *Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky*, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998

Duleba, A., Hirman, K.: *Rusko na konci Jel'cinovej éry* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999

Leška, V.: *Slovensko, determinanty bezpečnostní politiky*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV 4 /1994

¹³⁹ Duleba A., Lukáč P., *Zahraničná politika slovenskej republiky. Východiská stav a perspektívy*, Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1998 s.59

¹⁴⁰ Duleba, A.: *Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika*, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV 1/1998 s.54

spolupráce a nechcela vidieť politické Rusko také aké v skutočnosti bolo a do veľkej miery aj v súčasnosti je. Stavať na takýchto základoch reálnu zahraničnú politiku SR, resp. osud jej občanov, bolo prinajmenšom politickým hazardom¹⁴¹. Slovenská republika bola vďaka svojmu ekonomickému východnému pragmatizmu a následne vojenskej spolupráci, vtiahnutá do záujmovej hry veľkej svetovej politiky na strane obhajoby záujmov iba jednej veľmoci¹⁴².

Napriek tomu, medzi kľúčové bilaterálne ciele SR by mali v budúcnosti patriť vzťahy s Ruskou federáciou, ktorá je pre Slovensko prakticky výhradným dodávateľom strategických surovín a taktiež potenciálne nevyčerpatelným trhom. Spolupráca s Ruskou federáciou by mala byť založená na vzájomne výhodných pragmatických ekonomických vzťahoch, ktoré by však nedostávali Slovensko do pozície jednostrannej závislosti, eventuálne prerastajúcej do závislosti politickej, prípadne vojenskej¹⁴³.

Slovensko sa medzi rokmi 1994-1998 svojou dvojtvárnou politikou, tj. verejným proklamovaním snahy o vstup do NATO a EU a reálnou izolacionistickou, resp. proruskou politikou, samo vylúčilo z integračných procesov a stalo sa nevypočítateľným partnerom. Partnerom, ktorý vo veľkej miere uprednostnil krátkodobé záujmy silných, lobystických skupín (predovšetkým kruhov z prostredia SPP, ako aj slovenského VKP), pred dlhodobými bezpečnostnými a ekonomickými cieľmi.

---

¹⁴¹ Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava, 1996 s. 35

¹⁴² Duleba, A.: Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1996 s. 25

¹⁴³ Duleba A., Lukáč P., Zahraničná politika slovenskej republiky. Východiská stav a perspektívy, Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1998 s.63

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Sekundárna literatúra

Kvon, Li.: *Vněšňaja politika Rossii v 1990 gody (problemi i tenděncii)*, Moskva : Institut rossijskoj istorii RAN, 1999

Bútor, M. , Šebej F.: *Slovensko v šedej zóne*, Bratislava : IVO-Inštitút preverejných otázok, 1998

Duleba, A. , Hirman K.: *Rusko na konci Jel'cinovej éry*, Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 1999

Duleba, A. , Lukáč, P.: *Zahraničná politika slovenskej republiky. Východiská stav a perspektívy*, Bratislava : Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 1998

Valenta, J. (a kol.): *Máme národné zájmy ?*, Praha : Ústav mezinárodních vzťahů, 1992

Duleba, A.: *Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky*, Bratislava : Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 1996

Žiak, M.: *Slovensko medzi napredovaním a úpadkom*, [S.l.], 1998

Marcinčin, A. , Beblavý, M. (ed.): *Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999*, Bratislava : Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, 2000

Bútor, M., Ivantyšin, M.: *Slovensko 1997, Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1998

Mesžnikov G. , Ivantyšin M.: *Slovensko 1998 – 1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999

Odborné články

Duleba, A.: *Nerovné partnerstvo - Rusko a Slovensko*, Praha : Ústav mezinárodních vzťahů, MV, 4 /1997

Samson, I.: *Deklamatívnosť, deklaratívnosť a reálnopolitická rovina v súčasnej slovenskej integračnej politike*, Praha : Ústav mezinárodních vzťahů, In: Mezinárodní vztahy, 3/1996.

Kotyk, V.: *Národné zájmy jako faktor české i Slovenské politiky*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní politika, 1/1993

Kmec, V. , Šelepec, P.: *Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia SR v nich*, Praha : Ústav mezinárodních vztahů, In: Mezinárodní vztahy 1/1998

Kraus, M.: *Vliv zahraničně-politických faktorů na rozdělení ČSFR*, Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku (I.S.E.), In: StředníEvropa, 59/1996

Duleba, A.: *Slovensko-ruské hospodárske vzťahy – viac otázok ako odpovedí*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní vztahy, 2/1997

Sjusko, I. , Ustič, I.: *Ukrajina a ropa*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, 4/1999

Ivánek, L.: *Ekonomické problémy konverze zbrojní výroby*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: Mezinárodní vztahy 1/1994

Duleba, A.: *Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej oblasti a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika*, Praha : Orbis - Tisková agentura, MV, 1/1998

Leška, V.: *Slovensko, determinanty bezpečnostní politiky*, Praha : Orbis - Tisková agentura, In: MV, 4 /1994

Vostočnaja Evropa i Rossja, Moskva : Znanije, In: Meždunarodnaja žizň, 1/1994

Soused na západě, odpovědi ministra zahraničních věcí Slovenské republiky M. Kňažka, Praha : Orbis - Tisková agentura, In:Mezinárodní politika 1/1993

Iné zdroje

Takáč, Kristián: *Partneri na večné časy? Slovensko-ruské vzťahy počas 90. rokov*, Praha : Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut mezinárodních studií, 2001

<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000580/> - stiahnuté 15.05.2011

<http://www.gazprom.com/production/> - stiahnuté 15.05.2011

[http://www.ujd.gov.sk/ujd/web.nsf/\\$All/6549F42C63719464C12576CE004E067A](http://www.ujd.gov.sk/ujd/web.nsf/$All/6549F42C63719464C12576CE004E067A) - stiahnuté 15.05.2011

http://mesto.sk/prispevky_velke/bratislava/spolocnypodnikslov876508920.phtml - stiahnuté 15.05.2011

http://www.natoaktual.cz/na_summit.asp?y=na_summit/slovensko.htm - stiahnuté .05.2011

Summary

During the surveyed period in Slovakia, there occurred a change of a geopolitical orientation in the much larger extent than in the neighbouring countries of the CEE region. Slovakia had only two basic options to choose from. The era of Vladimir Meciar as the Prime Minister is fundamental for this thesis. Meciar and his government could focus on joining NATO or admit mentioned one-sided Russian guarantees of Slovakian neutrality. It is important to remark that from the perspective of logical consideration the Slovak membership in NATO would have more deterrent effect in case of a military assault in contrast to the situation when Slovakia stands alone without permanent allies.

From the retrospective look suggests that it is possible to claim that Meciar's government on one side officially decided to join the Alliance. However, this approach (the purchase of a special military equipment mainly from Russia and eventually also a cooperation in the area of development and research) demonstrated that the Slovak government obviously tried to look for its strategic allies elsewhere but among the NATO members. In spite of the original intentions (the effort to reduce the rate of unemployment by enlarging the military cooperation with Russia and also to find the appropriate amount of finance of debt circuits for financing the Slovak army) it is true that (in the terms of security) it led to development of close contacts between the most important industrial sectors: military manufacturing, the Slovak army itself and Russian industrial military complex. The result was a great dependency on the Russian military products. Another important fact is that the existence of a great amount of treaties finally defined the position of Slovakia as not the trustworthy and reliable partner nor the NATO candidate country.

A part of Meciar's political elite at the time of growing dependency continued in presenting Russia as a political saviour. Partly due to the conformism and dogmas of visionary panslavism, partly because of the relative economical convenience of coordination. It did not want to see the Russian politics the way it was. Establishing a real foreign policy of the Slovak Republic was at least a political venture and due to the Eastern economic pragmatism and consequently military operation Slovakia was dragged into the game of top world politics